

М. ФЕВРУАРИ 2019 Г.

АДВОКАТСКИ ПРЕГЛЕД

2

ИЗДАНИЕ НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРАВА НА ЧОВЕКА

<i>Делото Дворски срещу Хърватия</i>	3
--	----------

ПРАВА НА ЧОВЕКА

ДЕЛОТО *ДВОРСКИ СРЕЩУ ХЪРВАТИЯ*

(жалба № 25703/11)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

20 октомври 2015 г.

Решението е окончателно, но може да претърпи редакционни промени.

По делото *Дворски срещу Хърватия*

Европейският съд по правата на човека – Пето отделение, с членове:

Дийн Шпилман, председател,

Джозеп Касадевай,

Гуидо Раймонди,

Марк Вилигер,

Бостян М. Зупанчич,

Ян Сикута,

Пайви Хирвела,

Луис Лопес Гера,

Здравка Калайджиева,

Пауло Пинто де Албукерке,

Хелън Келър,

Пол Махони,

Йоханес Силвис,

Валериу Гритко,

Фарис Вехабович,

Ксения Туркович,

Йон Фридрих Хьолбро, съдии,

и Лоранс Ърли, секретар на отделението,

след обсъждане в закрити заседания на 21 януари и 26 август 2015 г. постанови следното решение, прието на по-късната дата:

ПО ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба № 25703/11, подадена срещу Република Хърватия на 16 април 2011 г. от хърватския гражданин г-н Иван Дворски (жалбоподателят) в съответствие с чл. 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (Конвенцията).

2. Жалбоподателят се представлява от г-жа С. Марошевац-Чапко, адвокат, практикуващ в гр. Риека. Хърватското правителство (правителството) се представлява от своя агент г-жа Ш. Стажник.

3. Жалбоподателят твърди, че процесът срещу него е бил несправедлив, тъй като по време на полицейския му разпит не му е позволено да бъде представляван от избран от него адвокат и направените от него самопризнания са използвани при осъждането му.

4. Жалбата е разпределена на Първо отделение на Съда (чл. 52, § 1 от Правилата на Съда). На 28 юни 2011 г. председателят на Първо отделение в уведомил правителството за подадената жалба. На 5 ноември 2013 г. съдебен състав от отделението с членове: Изабел Беро, председател, Марияна Лазаровска-Трайковска, Юлия Лафран, Линос-Александър Сицилианос, Ерик Мьосе, Ксения Туркович и Дмитрий Дедов, съдии, и Съорен Нилсен, секретар на отделението, е постановил решение. Съдебният състав единодушно е приел оплакването по чл. 6, § 1 от Конвенцията за допустимо, а останалата част от жалбата – за недопустима. С мнозинство съдебният състав е постановил, че не е допуснато нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Към решението е приложено съвместното особено мнение на съдиите Беро и Лафран.

5. В писмо от 21 февруари 2014 г. жалбоподателят е направил искане случаят да бъде отнесен до Голямото отделение в съответствие с чл. 43 от Конвенцията. На 14 април 2014 г. съдебен състав от Голямото отделение е уважил молбата.

6. Съставът на Голямото отделение е определен в съответствие с чл. 26, § 4 и 5 от Конвенцията и правило 24.

7. Впоследствие съдия Ишил Каракаш е изключена от съдебния състав, като мястото ѝ е заето от първия резервен съдия – Ян Сикута (правило 28).

8. Жалбоподателят и правителството са подали допълнителни писмени становища по съществуването на делото (правило 59, § 1).

9. На 21 януари 2015 г. е проведено открито заседание в седалището на Съда в Страсбург.

Пред Съда се явиха:

(а) за правителството:

г-жа Ш. Стажник, агент,

г-жа Н. Катич,

г-жа М. Бришки,

г-жа С. Рагуж,

г-жа З. Будимир, съветници,

(б) за жалбоподателя:

г-жа С. Марошевац-Чапко, защитник.

Съдът изслуша изявленията на г-жа Марошевац-Чапко и г-жа Стажник и техните отговори на въпросите, зададени от съдиите Гритко, Лопес Гера, Вехабович, Хирвела, Пинто де Албукерке, Зупанчич, Калайджиева и Сикута.

ПО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

10. Жалбоподателят е роден през 1986 г. и живее в Риека.

A. Информация, съпътстваща случая

11. На 13 март 2007 г. между 2 и 3,30 ч. сутринта във „Вежица“, жилищен квартал в Риека, са извършени три убийства, въоръжен грабеж и палеж.

12. По-късно на същия ден няколко души са доведени за разпит в Приморско-горанския полицейски отдел към Трето полицейско управление на Риека (*Policijska uprava Primorsko-goranska, Treća policijska postaja Rijeka*; по-нататък Полицейско управление – Риека).

13. Към 13 ч. на същия ден жалбоподателят е доведен в Полицейското управление – Риека, за разпит. От него са взети кръвни проби за ДНК анализ, полицията претърсва апартамента му и иззема мобилния му телефон и други лични вещи.

14. Жалбоподателят е държан в Полицейското управление – Риека, до официалното му задържане във връзка с гореописаните престъпления в 9,50 ч. сутринта на 14 март 2007 година.

Б. Разпитът на жалбоподателя на 14 март 2007 година

1. Твърденията на жалбоподателя за събитията

15. Според жалбоподателя на 14 март 2007 г. около 10,40 ч. майка му, която живее и работи в Италия, се обадила на адвокат Г. М. и го помолила да представлява жалбоподателя. Г. М. се явил в Полицейското управление – Риека, в 10,45 часа, но полицейските служители отказали да го допуснат до жалбоподателя. Г. М. останал в Полицейското управление – Риека, до обяд. Той искал да подаде сигнал срещу неизвестно лице за злоупотреба с власт и незаконно изтръгване на самопризнания, но полицейските служители отказали да го приемат с аргумента, че адвокатът не бил упълномощен, и го извели вън от управлението. Г. М. незабавно уведомил за инцидента заместник окръжните прокурори на Риека Д. К. и И. Б., което било документирано в материалите по делото. Окръжният съд на Риека също бил информиран веднага.

16. Около 13,30 ч. бащата на жалбоподателя подписал пълномощно на Г. М., с което го оправомощил да представлява сина му. След това стажантът Б. П. се опитал да представи пълномощното на полицията, но му било указано да си тръгне.

17. Около 15–15,30 ч. Г. М. отново опитал да осъществи контакт с жалбоподателя в Полицейското управление – Риека, но му бил отказан достъп до жалбоподателя.

18. Около 15,30 ч. Г. М. уведомил за гореописаните събития началника на Приморско-горанския полицейски отдел г-н В., който документирал обстоятелството, че разговорът е проведен.

19. Полицията не е информирала жалбоподателя, че г-н Г. М. е ангажиран, нито че се е явил в Полицейското управление – Риека.

20. Жалбоподателят твърди, че многократно е молил полицейските служители в Полицейското управление – Риека, да се обадят на Г. М. Те му заявили, че са се опитали да се свържат с него, но никой не им е отговорил.

2. Твърденията на правителството

21. Според правителството в 18 часа на 14 март 2007 г. жалбоподателят се е съгласил да бъде представляван от адвокат – г-н М. Р., бивш началник на Приморско-горанската полиция. Той пристигнал в Полицейското управление – Риека, в 19,45 часа.

Правителството заявява, че жалбоподателят е избрал М. Р. от предоставения му от полицейските служители списък с адвокати от Адвокатската колегия – Риека, както и че разпитът му започнал в 20,10 часа. Видно от протокола за разпит на жалбоподателя, полицията го е запознала с правото му да не се самоуличава и с правото му да запази мълчание, като той изрично е заявил за протокола, че негов адвокат е г-н М. Р.

3. Извлечение от протокола за разпит на жалбоподателя

22. Относимото съдържание на разпита на жалбоподателя, проведен от полицейските служители Т. К. и З. Н. на 14 март 2007 г. между 20,10 и 23 ч., е следното:

„Информиран съм за причините, по които съм задържан, за престъпленията, в извършването на които съм обвинен, за своите права, за правото да не отговарям и за правото да получа правна помощ, както и за правото да поискам членове на моето семейство да бъдат информирани за задържането ми. Избрал съм и съм упълномощил защитник от Риека, М. Р., да ме представява в настоящото производство и се консултирах насаме с него; след консултацията с адвоката [М.] Р. реших да дам своите обяснения“.

След това в протокола е изложено даденото от жалбоподателя описание на обстоятелствата, свързани с обвиненията срещу него: той признава, че в нощта на 13 март 2007 г. заедно с Л. О. и Р. Л. е отишъл в апартамента на Д. В. във Вежица, взел е определена сума пари от Д. В. и след това е застрелял него, неговата приятелка и неговия баща. След това е запалил апартамента, за да заличи следите от присъствието си. Той заявява също, че е обещал на Л. О. и Р. Л., че ако бъде арестуван, ще признае за престъпленията и ще поеме сам цялата вина.

В последната част на протокола е записано:

„Не чувствам признаци на абстиненция и не съм в състояние на криза. Представил съм своите обяснения доброволно в присъствието на своя адвокат и на окръжния прокурор. Прочетох цялото изявление и го подписвам като отговарящо на истината“.

Всяка една страница от протокола, съдържащ обясненията на жалбоподателя, е подписана от него.

В. Разпитът, проведен от разследващ съдия на 15 март 2007 г. в 13,15 часа

23. Относимото съдържание на протокола от разпита на жалбоподателя от разследващ съдия е следното:

„Сред материалите по делото се съдържа както протокол за разпит на обвиняемия в присъствието на адвокат М. Р., така и пълномощно, подписано от родителите на обвиняемия в полза на адвокат Г. М. По тази причина съдът отправя на обвиняемия въпрос относно избора му на защитник, на който той отговаря:

„Ще упълноменя г-н Г. М., адвокат от Риека, да ме представлява, като оттеглям пълномощията от адвокат М. Р.“.

...

На въпрос на защитника дали е ангажирал адвокат [М]. Р., обвиняемият отговаря:

„Не, не съм го ангажирал. Изрично заявих на полицейските служители, че желая Г. М. да ме представлява. Не знам нищо за явяването на Г. М. в полицейското управление“.

...

В отговор на запитване на защитника дали е бил под въздействието на наркотици, обвиняемият отговаря:

„Намирах се под въздействието на алкохол и наркотици“.

24. На 16 март 2007 г. Г. М. подава до разследващия съдия искане за отвеждането на окръжния прокурор на Риека и на всичките му заместници от по-нататъшното разглеждане на делото. Според искането:

„Преди около 30 минути защитата научи, че окръжният прокурор на Риека Д. Х. е присъствал при разпита на Иван Дворски в качеството му на заподозрян, проведен на 14 март 2007 г. около 19 ч. от полицейски служители от Полицейското управление – Риека, в присъствието на „защитника“ М. Р.

На същата дата около 10,40 ч. сутринта майката на Иван Дворски, Л. Д., която живее и работи в Италия, се е обадила [на Г. М.] и е поискала от него да представлява сина ѝ, който е

заподозрян в извършването на квалифициран състав на убийство. Около 10,45 часа сутринта [Г. М.] е пристигнал в Полицейското управление – Риека, но полицейските служители са отказали да го допуснат да се срещне с Иван Дворски и не са уведомили Иван Дворски, че майка му е ангажирала адвокат. [Г. М.] остава в Полицейското управление – Риека, до 12 ч. на обяд. Опитва се да подаде сигнал срещу неизвестно лице за злоупотреба с власт и незаконно изтръгване на самопризнания, но полицейските служители отказват да го приемат с аргумента, че адвокатът не е упълномощен, и го извеждат извън полицейското управление. [Г. М.] незабавно уведомява за инцидента заместник окръжните прокурори на Риека Д. К. и И. Б., което те документират и прилагат към своите материали по делото.

Следователно в 12,30 ч. прокурорът на Риека вече е знаел, че майката [на Иван Дворски] е ангажирала адвокат [Г. М.] и че той не е могъл да осъществи връзка със своя клиент.

Окръжният съд – Риека, също незабавно е бил уведомен.

Около 13,30 ч. бащата на Иван Дворски е подписал пълномощно за защитата на своя син. След това стажантът Б. П. безуспешно се е опитал да представи пълномощното на полицейските служители – казано му е „да се разкара с това пълномощно“.

Между 15 и 15,30 ч. защитникът [Г.] М. е направил нов опит да се срещне със своя клиент в Полицейското управление – Риека, но му е бил отказан достъп до него... Независимо от това обвиняемият в нито един момент не е бил уведомен, че за защитата му е ангажиран адвокат и че той е дошъл в Полицейското управление – Риека.

Около 15,30 ч. [Г. М.] е уведомил началника на Приморско-горанското полицейско управление... че г-н В. е документирал техния разговор. Въпреки това обвиняемият в нито един момент не е уведомен за ангажирането на защитник и не е попитан желяе ли да бъде представляван от защитника, ангажиран от семейството му.

Освен това от момента, в който е доведен в Полицейското управление – Риека, [Иван Дворски] многократно е правил

искания полицейските служители да се обадят на [Г. М.], но те са го уведомили, че са опитали и не са получили отговор. При довеждането на обвиняемия в полицейското управление му е била взета кръвна проба. Тя показва, че в кръвта му е имало висока концентрация на алкохол и наркотици.

Между 13 ч. на 13 март 2007 г. и 19 ч. на 14 март 2007 г. (тези времеви периоди са известни [на Г. М.] единствено от неофициални източници, тъй като той не е имал достъп до материалите по разследването на окръжния прокурор на Риека) на обвиняемия не е давана никаква храна.

Ясно е, че окръжният прокурор на Риека Д. Х. е знаел за всички тези обстоятелства, но ги е пренебрегнал и макар да е присъствал в затвора, е допуснал обвиняемият да бъде разпитан в присъствието на адвокат, който [нито е бил поискан от него], нито... е бил ангажиран от семейството му. Това се равнява на незаконно получаване на самопризнание – нарушение на чл. 225, § 8 от Наказателно-процесуалния кодекс, защото след 12,30 ч. следобед [на 14 март 2007 г.] окръжният прокурор на Риека е знаел кой е защитникът [избран от обвиняемия].

На същата дата [Г. М.] е изпратил на Приморско-горанското полицейско управление своето пълномощно. Писмени оплаквания са изпратени до Върховния съд на Република Хърватия, главния прокурор на Република Хърватия, окръжния прокурор на Риека, Адвокатската колегия – Хърватия, Министерството на правосъдието, Министерството на вътрешните работи, началника на Приморско-горанското полицейско управление и Окръжния съд – Риека ...“.

Г. Разследването

25. На 16 март 2007 г. започнало разследване срещу жалбоподателя, Л. О. и Р. Л. като заподозрени в извършването на три убийства при квалифициращи обстоятелства и палеж във Вежица на 13 март 2007 година.

26. На 23 март 2007 г. главният прокурор на Република Хърватия (*Glavni državni odvjetnik Republike Hrvatske*) отхвърлил искането на Г. М. за отвод на окръжния прокурор на Риека, тъй като

не намерил основания за отстраняването му от случая. Според решението:

„... взето е обяснение от Д. Х., окръжен прокурор на Риека. В своето становище окръжният прокурор на Риека заявява, че на 14 март 2007 г. около 10 часа сутринта се е намирал на територията на Трето полицейско управление – Риека заедно със своята колега И. Б.-Л., където двамата са информирани за вече събраните доказателства и за всички доказателства, които предстои да бъдат събрани във връзка с разследваните събития. Върнал се в Окръжната прокуратура около 13 часа, когато заместник окръжните прокурори Д. К. и И. Б. го уведомили, че в Окръжната прокуратура се е явил адвокатът Г. М. и се е оплакал от поведението на полицейските служители от Трето полицейско управление – Риека, отказали да му осигурят достъп до Иван Дворски, независимо че е бил устно упълномощен от неговата майка, [която му се е обадила от] Италия. Адвокатът не представил никакво доказателство за правото си да представлява Иван Дворски или за телефонния разговор с неговата майка. Той не бил успял да се свърже с бащата на заподозрения, когото не можел да открие, защото последният нямал постоянен адрес.

След като [окръжният прокурор на Риека Д. Х.] напуснал територията на Окръжната прокуратура, той не е получавал повече информация за действията на гореспоменатия адвокат.

В 17 ч. [Д. Х.] се върнал в Трето полицейско управление – Риека, във връзка със случая. Там инспектор от Приморско-горанското полицейско управление го уведомил, че заподозреният е готов да представи своята защита в присъствието на своя адвокат М. Р., като началото на разпита е уговорено за 19 часа. М. Р. пристигнал в Трето полицейско управление в 18,40 ч. и заедно с прокурора отишли в помещението, в което се намирал заподозреният Иван Дворски. Там заподозреният подписал пълномощно на адвокат М. Р. и се съгласил М. Р. да го представлява по време на разпита му от полицейските служители. След това, по искане на М. Р., на заподозрения било позволено да говори с адвоката насаме. След десет минути всички се преместили в друга стая, където в присъствието на своя адво-

кат, окръжния прокурор, двама полицейски инспектори и секретар заподозреният изложил своята защита, която била записана, като всичко продължило повече от три часа. След това всички подписали протокола [за разпит] и той напуснал стаята заедно с адвоката М. Р. ...“.

27. На 26 март 2007 г. окръжният прокурор на Риека отхвърлил искането за отвод на двамата си заместници на същото основание. Според решението:

„Заместник окръжният прокурор на Риека И. Б.-Л. заявява, че не е участвала в проведения от полицията разпит на Иван Дворски, не знае на какъв етап е производството и в частност няма информация за представителството на Иван Дворски или за избора му на защитник по време на разпита. Тя знае единствено, че на 14 март 2007 г. адвокатът Г. М. е дошъл в Окръжната прокуратура – Риека, където тя се е срещнала с него. Той се оплакал от избора на защитник на Иван Дворски. Заявил, че той е защитникът на Иван Дворски, тъй като е бил упълномощен от майка му по време на телефонен разговор. Тя [И. Б.-Л.] заявила, че това не представлява валиден способ за упълномощаване...

Изявленията на заместник окръжните прокурори Д. К. и И. Б. показват, че единствената информация, с която те са разполагали относно поведението на полицейските органи, е дошла от адвоката [Г.] М., който искал да подаде оплакване срещу поведението на полицейските служители във връзка с адвоката, избран да представлява и защитава Иван Дворски.... Д. К. изготвил официален доклад по въпроса и го представил на Г. М. Изявленията на заместник окръжните прокурори Д. К. и И. Б. показват, че [Г. М.] споменал за упълномощаване, направено от майката на Иван Дворски, която живеела в Италия и с която Г. М. е разговарял по телефона. Заместник окръжните прокурори го уведомили, че упълномощаването по телефона е недействително. На тях не им е било известно друго действие, включително получаване на пълномощно от бащата на Иван Дворски...“.

28. На 28 март 2007 г. Г. М. уведомил Окръжния съд – Риека, че няма повече да представлява жалбоподателя, и на 30 март

2007 г. председателят на Окръжния съд – Риека, назначил служебен защитник – С. Марошевац-Чапко, за представител на жалбоподателя.

29. По време на разследването са събрани доказателства от множество свидетели и под ръководството на разследващия съдия са изготвени протоколи за оглед на местопроизшествието, протоколи за претърсване и изземване, както и медицински, пожаро-технически и балистични експертизи.

Д. Съдебното производство

30. На 12 юли 2007 г. Окръжната прокуратура – Риека, внесла обвинителен акт срещу жалбоподателя, Л. О. и Р. Л. в Окръжния съд – Риека, и ги предала на съд по обвинения в три убийства при квалифициращи обстоятелства и палеж, извършени на 13 март 2007 г. във Вежица.

31. На 24 юли 2007 г. жалбоподателят, представляван от служебния защитник С. М.-Ч., подал в Окръжния съд – Риека, жалба срещу обвинителния акт, според която в него са допуснати както процесуални нарушения, така и нарушения по същество. Жалбоподателят възразил и че обясненията му пред полицията са дадени, докато е бил под влиянието на алкохол и наркотици. Не е изразено становище относно процесуалното му представителство по време на полицейския разпит.

32. На 28 август 2007 г. тричленен състав на Окръжния съд – Риека, отхвърлил жалбата срещу обвинителния акт като неоснователна.

33. На първото съдебно заседание, проведено на 9 октомври 2007 г., жалбоподателят и другите двама подсъдими поддържали, че са невинни по всички обвинения, и съдебният състав изслушал показанията на седем свидетели.

34. На следващото съдебно заседание, проведено на 11 октомври 2007 г., са изгледани видеозаписите от огледа на местопроизшествието и е приета аутопсията на жертвите.

35. На следващите съдебни заседания, проведени на 12 ноември 2007 г. и 11 януари 2008 г., са изслушани девет свидетели.

36. На съдебното заседание на 14 януари 2008 г. са проведени разпити на две вещи лица – токсиколози, на експерт по дактилоскопия, балистичен експерт и ДНК експерт. Защитата не е оспорила

представените от тях заключения. На същата дата са разпитани още четирима свидетели.

37. На проведено на 15 януари 2008 г. съдебно заседание са разпитани още тринадесет свидетели, както и още едно вещо лице – токсиколог, и вещо лице – патолог. Защитата не е оспорила експертните заключения на вещите лица, но е направила искане за назначаване на психиатрична експертиза на жалбоподателя.

38. На същото заседание защитникът направил искане за назначаване на почеркова експертиза, която да изследва подписа на жалбоподателя, положен върху протокола за разпит на жалбоподателя от полицията на 14 март 2007 година. Защитникът твърди, че жалбоподателят не се е подписвал под протокол по време на разпита си от полицията.

39. Съдебният състав преценил, че на този етап назначаването на психиатрична експертиза на жалбоподателя не е необходимо, и отхвърлил искането на жалбоподателя. Допусната е обаче почеркова експертиза, която да изследва подписа на жалбоподателя върху протокола от полицейския му разпит.

40. На 23 януари 2008 г. вещото лице представило в съда експертното си заключение. Според заключението жалбоподателят е подписал протокола от полицейския разпит, проведен на 14 март 2007 година.

41. На проведеното на 12 март 2008 г. съдебно заседание са разпитани вещо лице – лекар, вещо лице – пожарен техник, и един свидетел. Разпитано е и вещото лице – графолог, което устно потвърдило своето заключение. Адвокатът на жалбоподателя оспорил верността на експертните изводи и направил искане за назначаването на повторна експертиза, но съдебният състав отхвърлил искането. В същото заседание съдът назначил изготвянето на психиатрична експертиза на жалбоподателя и на другите подсъдими.

42. На 2 април 2008 г. жалбоподателят поискал Окръжният съд – Риека, да призове адвокат Г. М. като свидетел във връзка с твърденията му за незаконното получаване на неговите самопризнания от полицията. Той изтъкнал, че не е било позволено на Г. М. да го види, докато е бил задържан от полицията, и че полицейските служители са го принудили да направи самопризнания.

43. На 24 април 2008 г. двете вещи лица – психиатри, представили в Окръжния съд – Риека, своите заключения. Според тях жалбоподателят страдал от гранично личностно разстройство и бил зависим от хероин и алкохол. Те не са установили той да страда от изявено умствено разстройство или болест. Те заключили, че дори по време на извършване на убийствата да е бил под въздействието на алкохол или наркотик, той е запазил умствената способност да разбира естеството на своите действия, независимо че тя е била намалена до определена степен. Що се отнася до умствената му способност във връзка с обвинението за палеж, те отново заключили, че по време на извършване на деянието жалбоподателят е бил способен да разбира естеството на своите действия и да ги контролира.

44. В съдебното заседание на 26 юни 2008 г. вещите лица – психиатри, потвърдили своите заключения, които не били оспорени от страните. Съдебният състав отхвърлил искането на жалбоподателя за разпит на адвокат Г. М. като свидетел, като се аргументирал с това, че всички относими обстоятелства вече са изяснени.

45. На същото заседание единият подсъдим – Р. Л., потвърдил хода на събитията, описан от жалбоподателя при разпита му от полицията на 14 март 2007 година. Р. Л. обаче твърдял, че не е участвал лично в убийствата, тъй като изпаднал в паника и напуснал апартамента, щом чул стълкновение.

46. След като Р. Л. дал своите обяснения, заместник окръжният прокурор изменил обвинението. Жалбоподателят бил обвинен в извършването на три убийства при квалифициращи обстоятелства, въоръжен грабеж и палеж, а Л. О. и Р. Л. били обвинени в извършването на въоръжен грабеж и в помагачество при извършването на престъпление. Жалбоподателят и другият подсъдим поддържали, че не са извършили твърдените в изменения обвинителен акт престъпления.

47. На 27 юни 2008 г. Л. О. дал устно своите обяснения и потвърдил хода на събитията, описан от Р. Л. Той заявил, че е чул изстрели, след като жалбоподателят се е скарал с Д. В., изпаднал в паника и напуснал апартамента.

48. В същото заседание страните пледирали. Защитникът на жалбоподателя поддържал, че не е доказано той да е извършил престъпленията, в които е обвинен. Освен това тя заявила, че ако

съдът приеме противното, тогава самопризнанията на жалбоподателя пред полицията и искреното му съжаление следвало да бъдат взети предвид при определяне на неговото наказание.

49. На 30 юни 2008 г. Окръжният съд – Риека, признал жалбоподателя за виновен в извършването на три убийства при квалифициращи обстоятелства, на въоръжен грабеж и на палеж и му наложил наказание „Лишаване от свобода“ за период от 40 години. Съдебният състав съпоставил самопризнанието на жалбоподателя с признанията на другите подсъдими Л. О. и Р. Л., след което приел, че по същество то съответства на заявеното от другите двама. При признаването на жалбоподателя за виновен съдебният състав съпоставил самопризнанията му с останалите доказателствени материали, събрани по делото.

50. По-конкретно съдебният състав се позовал на протоколите за претърсване и изземване и на снимки, показващи как подсъдимият Л. О. държи същия по вид пистолет като този, използван при извършване на убийствата. Въз основа на свидетелските показания и на видеозаписите от близо намираща се охранителна камера съдебният състав приел, че във въпросната нощ жалбоподателят и другите подсъдими са отишли в апартамента на Д. В. Балистичните експертизи и протоколите за оглед на местопроизшествието потвърждавали достоверността на детайлите, заявени в обясненията на жалбоподателя и другите подсъдими, а ходът на събитията бил установен въз основа на пожара, на балистичните и токсикологичните експертизи и на ДНК експертизата. Съдебният състав установил също, че изводите на аутопсионния доклад, осигурените за процеса доказателства от патолога, протоколът за оглед на местопроизшествието и свидетелските показания за чути изстрели в апартамента на Д. В. подкрепят обясненията на обвиняемите относно начина на извършване на убийствата. Що се отнася до обвинението за палеж, съдебният състав изследвал изетите при огледа на местопроизшествието материали, изводите на експертизата, медицинските доклади и експертните заключения за нанесените на жертвите увреждания, както и показанията на множество обитатели на сградата, в която бил извършен палежът.

51. Относно разпита на жалбоподателя от полицията и направеното от защитата искане да бъде разпитан адвокат Г. М. (вж. § 41 и 43 по-горе) Окръжният съд – Риека, приел, че:

„Първият подсъдим Иван Дворски е признал пред полицейските органи и в присъствието на защитник, че е извършил грабежа, убийствата на Д. В., М. Ш. и Б. В. при квалифициращи обстоятелства... точно по начина, приет в обстоятелствената част на настоящия съдебен акт. Впоследствие той се е опитал да оспори това свое изявление, твърдейки, че не е ангажирал адвокат М. Р., че е заявил на полицаите, че иска да бъде представляван от адвокат Г. М., че по времето, когато е бил заведен в полицейското управление, се е намирал под въздействието на алкохол и наркотици, и т.н. Тази защита обаче е неприемлива. Според заповедта за задържане на първия подсъдим Иван Дворски е задържан в Трето полицейско управление – Риека, на 14 март 2007 г. в 9,50 ч. сутринта, а адвокат [М.] Р., на когото първият подсъдим Иван Дворски подписал пълномощно, е пристигнал в полицейското управление на 14 март в 19,45 часа. Според протокола за разпит на заподозрения тогава Иван Дворски М. Р. е бил информиран в 16,15 часа, а разпитът е започнал в 20,10 часа. Освен полицейските служители на управлението – Риека, секретаря и защитника на заподозрения тогава Иван Дворски, по време на разпита е присъствал и окръжният прокурор. От въстъпителната част на протокола [лични], че заподозреният тогава Иван Дворски ясно е заявил, че е избрал и упълномощил М. Р. за свой защитник и е решил да даде обяснения, след като се е консултирал с него. Протоколът за разпит е подписан от всички присъствали лица. Първият подсъдим Иван Дворски е прочел протокола, преди да го подпише. Тези обстоятелства несъмнено показват неоснователността на възражението на първия подсъдим Иван Дворски, че той не е ангажирал М. Р. за свой защитник. По време на съдебния процес, по искане на защитата на Иван Дворски, вещо лице – графолог, даде своето заключение за положения от Иван Дворски подпис върху протокола за разпита му в полицията. С експертното заключение категорично се установи, че оспореният подпис принадлежи на Иван Дворски. Съдебният състав се доверява на тези изводи в

тяхната цялост; те бяха изяснени допълнително при разпита на вещото лице Л. З. Изводите ѝ са направени обективно, безпристрастно и професионално. Следователно разпитът на първия обвиняем Иван Дворски е проведен в съответствие с разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс.

...

Искането на защитата [на Иван Дворски] адвокат Г. М. да бъде разпитан като свидетел е отхвърлено като неотнормено, тъй като материалите от производството не установяват полицейските органи да са извършили каквито и да е действия по изтръгване на самопризнание, а само [отразяват] часа, в който [М.] Р. е дошъл [в полицейското управление], след което е започнал разпитът [на Иван Дворски] в присъствието на упълномощен от него адвокат... Никой, включително присъствалият по време на полицейския разпит защитник [на Иван Дворски] – [М.] Р., не е твърдял да са извършени действия по незаконно извличане на самопризнание и в изготвения протокол за разпит на Иван Дворски, който тогава е [бил] само заподозрян, няма индикации за подобно нещо“.

52. На 6 ноември 2008 г. жалбоподателят обжалвал първоинстанционната присъда пред Върховния съд (*Vrhovni sud Republike Hrvatske*). Той се оплаквал, *inter alia*, че осъждането му е основано на направеното от него пред полицията самопризнание, което е направено в присъствието на предложения му от полицията адвокат М. Р. вместо на избрания от него адвокат Г. М. Жалбоподателят се позовал и на направеното на 16 март 2007 г. от Г. М. искане за отвод на окръжния прокурор на Риека и на неговите заместници, като акцентирал на частта от искането, в която е заявено, че по време на полицейското му задържане му е отказана храна. В жалбата се сочи:

„Дадените от първия подсъдим обяснения пред полицията са придобити незаконно по следните причини. Когато първият подсъдим е бил доведен в Трето полицейско управление – Риека, неговото право на защита е било сериозно нарушено. По време на съдебното производство това нарушение е пренебрегнато. На 14 март 2007 г. майката на първия подсъдим и после баща му, вече починал, са ангажирали Г. М. да го защитава пред по-

лицията след неговия арест. Въпреки това Г. М. не е допуснат до подсъдимия, за което веднага след това той е информирал компетентните органи, но те са пренебрегнали случилото се. По тази причина Г. М. подал оплакване до Окръжния съд – Риека, за извършени незаконни действия, както и искане за отвод на окръжния прокурор на Риека и неговите заместници. В искането той посочил, че полицията не е давала на първия подсъдим храна от 13 ч. на 13 март 2007 г., когато е доведен в Полицейското управление – Риека, до около 19 часа на 14 март – момента, в който се е съгласил да бъде представляван от адвоката М. Р., за да даде самоуличаващите го обяснения, което е нарушение на чл. 225, § 8 от Наказателно-процесуалния кодекс. Това е причината защитата да поиска адвокат Г. М. да бъде разпитан [в съдебното производство] – на него са му известни обстоятелства относно разпита на първия подсъдим от полицията“.

53. На 8 април 2009 г. Върховният съд отхвърлил жалбата като неоснователна. Относно оплакванията на жалбоподателя във връзка с неговия разпит от полицията съдът приел, че:

„... Нито оплакването на жалбоподателя, че М. Р. не е негов адвокат и че негов адвокат е Г. М., който е бил нает от майка му и баща му в същия ден, нито оплакването, че на жалбоподателя не е давана храна от 13 ч. на 13 март 2007 г., докато не се е съгласил да наеме М. Р. за свой адвокат около 19 ч. на 14 март 2007 г., поставят под съмнение законността на обясненията, дадени от него на полицията, защото според протокола за неговото задържане жалбоподателят е арестуван в 9,50 ч. сутринта на 14 март 2007 г., а адвокат М. Р. е пристигнал [в полицейското управление] в 18,45 часа същия ден“.

54. На 14 септември 2009 г. жалбоподателят обжалвал и решението на апелативната инстанция пред Върховния съд, като повторил същите възражения. В жалбата е посочено:

„Необходимо е първият подсъдим да обсъди изводите на второинстанционния съд, че твърдението, че на жалбоподателя не е дадена храна от 13 ч. на 13 март 2007 г., докато не се е съгласил да наеме М. Р. за свой адвокат около 19 ч. на 14 март 2007 г., са неотнормирани към преценката за законосъобразност на

доказателствените материали (на протокола за разпита му от полицейските органи), защото според заповедта за неговото задържане той е арестуван около 9,50 ч. сутринта на 14 март 2007 г. и адвокат М. Р. е пристигнал същия ден около 18,45 часа. Присъственият протокол F/949, приложен към материалите по делото, показва, че жалбоподателят е доведен в полицейското управление на 13 март 2007 г. около 14 ч. и е останал там. Задържан е на следващия ден, както е установено от първоинстанционния съд. Не е вярно, че адвокат М. Р. е пристигнал в полицейското управление в 18,45 ч.: той е дошъл в 19,45 ч., което потвърждава твърденията на първия подсъдим. Този факт би могъл да се потвърди чрез разпита на адвокат Г. М., който е представлявал първия подсъдим по време на разследването...“.

55. На 17 декември 2009 г. Върховният съд, действащ като последна инстанция, отхвърлил жалбата като неоснователна. Според мотивите му протоколът с обясненията на жалбоподателя показвал, че той е избрал М. Р. да го представлява по време на разпита му от полицията и че предоставените му от М. Р. правни услуги са били адекватни. Върховният съд отбелязал, че нищо в протокола не навежда на възможността жалбоподателят да е бил нечовешки третиран или да е бил принуден да признае. Според относимата към този въпрос част от решението:

„Жалбоподателят погрешно твърди, че първоинстанционният съд е допуснал съществено процесуално нарушение, като, противно на чл. 367, § 2 от Наказателно-процесуалния кодекс, го е признал за виновен, позовавайки се на дадените от него обяснения на полицейските органи в присъствието на неговия защитник, тъй като те [според жалбоподателя] представлявали незаконно придобито доказателство по смисъла на чл. 9, § 2 от Наказателно-процесуалния кодекс и протоколът за разпита му от полицейските органи като заподозрян (в присъствието на защитник) трябвало да бъде изключен от доказателствената съвкупност по делото. Така жалбоподателят оспорва изводите на апелативното решение за законността на тези доказателства независимо от възраженията му, че по време на неговото задържане и арест не му е давана храна, докато не се е съгласил

да бъде представяван от адвокат М. Р. Второинстанционният съд е отхвърлил тези възражения въз основа на информацията, която е отразена в протокола му за разпит от 14 март 2007 г. в присъствието на защитник.

Настоящият съд, действащ като трета инстанция, намира, че [оплакването] относно въпроса за присъствието на адвокат [по време на разпита] като нормативно изискване за законността на събраните по този начин доказателства по време на полицейското разследване съдържа две самостоятелни възражения. Първото възражение се отнася до достъпа на лично избран [от подсъдимия] адвокат, а второто – до упражнението върху заподозрения натиск чрез отказа да му бъде дадена храна (чл. 225, § 8 от Наказателно-процесуалния кодекс), което според жалбата в крайна сметка е довело до това той да приеме представителството на натрапен му адвокат, М. Р., независимо от обстоятелството, че неговите родители вече са ангажирали услугите на Г. М. сутринта на 14 март 2007 година.

Необходимо е да се отбележи, че подсъдимият Иван Дворски е задържан в рамките на полицейското разследване, по време на което са арестувани различни наркозависими лица от квартал „Горна Вежица“, свързани с жертвата Д. В. Едва на 14 март в 9,50 ч. сутринта, след като обосновано е можело да се предположи, че подсъдимият е вероятният извършител на разследваните престъпления, той е бил арестуван.

По същото време бащата на подсъдимия, който се намирал в Хърватия за разлика от майка му, която била в Италия, е информиран от полицията за ареста в 14,10 часа. От този момент бащата на подсъдимия (след телефонен разговор с майка му) е можел да ангажира услугите на адвокат за подсъдимия, за което със сигурност му е било необходимо някакво време. При тези обстоятелства настоящият съд намира, че не е било възможно към 13,30 ч. на въпросния ден родителите на подсъдимия вече да са били подписали пълномощно в полза на избран от подсъдимия адвокат.

Според останалата информация, съдържаща се в заповедта за задържане на подсъдимия и в протокола за разпита му от полицейските органи, на 14 март 2007 г. подсъдимият е доведен в

Трето полицейско управление – Риека, както е посочено в заповедта за задържане, и адвокат М. Р. е уведомен в 18,15 ч. и е пристигнал в полицейското управление в 19,45 ч., видно от протокола за разпит на Иван Дворски от полицията. Самият разпит е започнал в 20,10 ч. и е продължил до 23 ч. с почивка между 22,35 и 22,38 часа.

Следва да се акцентира на обстоятелството, че във встъпителната част на протокола [за неговия разпит] се съдържа изричното изявление на подсъдимия Иван Дворски, че той е избрал М. Р. за свой адвокат и му е подписал пълномощно, а видно от протокола преди началото на разпита, защитникът е имал почти половин час за консултация със заподозрения, в който момент той е имал възможност да го посъветва относно неговите права.

Така при формалното процесуално действие, описано в протокола за разпит на заподозрения от полицията, от значение е обстоятелството, че избраният от него адвокат е дошъл поне половин час преди началото на разпита и по време на предхождащата този разпит консултация [със заподозрения] той е могъл да му даде [на заподозрения] пълноценен правен съвет именно в това си качество.

От значение е, че същността на правото на заподозрения да бъде представляван от адвокат при разпита му от полицията се корени в необходимостта от правна защита на неговите права, поради което започването, провеждането и завършването на това формално [процесуално] действие е изцяло вписано в протокола [за разпит].

Затова всички възражения за противното, като тези в жалбата срещу второинстанционното решение и най-вече тези за нуждата от разпит на адвокат Г. М. като втори едновременно избран [от жалбоподателя] да го представлява защитник, не намират опора в официално установеното съдържание от протокола за разпит на заподозрения на 14 март 2007 г., защото протоколът съдържа официално вписана информация за контакта на заподозрения с избрания от него адвокат за времето, в което избраният адвокат е пристигнал в Трето полицейско управление – Риека, за началото на разпита, за периода, в който е направена

кратка почивка, за приключването на процесуалното действие, като всичко е потвърдено от заподозрения и от избрания от него защитник чрез подписването на протокола без възражения за неговото съдържание.

Независимо от обстоятелството, че защитата на подсъдимия в контекста на полицейския разпит формално удовлетворява изискванията на чл. 177, § 5 от Наказателно-процесуалния кодекс, заподозреният доброволно се е доверил на защитника и на извършването на конкретни действия от защитата по същество, доброволно е направил самопризнание и избраният от него адвокат със сигурност не е имал възможност да повлияе на тези обстоятелства, което в същото време изключва възможността за оказване на психически натиск върху заподозрения. Това изключва и другото му възражение – че адвокатът му е бил натрапен по време на полицейското разследване. Напротив, правото на защита на заподозрения е било подсигурано в пълнота в съответствие с изискванията на Конституцията и на Наказателно-процесуалния кодекс.

Не е допуснато нарушение на чл. 367, § 2 във връзка с чл. 9, § 2 от Наказателно-процесуалния кодекс. Отхвърлянето на искането протоколът за полицейския разпит на подсъдимия да бъде изключен от доказателствената съвкупност поради незаконосъобразност не представлява нарушение на правото му на защита, защото протоколът за разпит на заподозрения от полицията ясно и несъмнено показва, че присъствалият [по време на разпита] адвокат е избран свободно от заподозрения, което личи и от пълномощното, подписано на този адвокат, представлявал заподозрения по време на разпита. Затова отказът да бъде уважено искането на защитата не се е отразил на законността и правилността на решението. Едновременно с това не е било необходимо новоизбраният адвокат да бъде разпитван като свидетел и по вече изложените съображения, фактите по случая са били изяснени правилно и в достатъчна степен, противно на твърдяното в жалбата на подсъдимия срещу второинстанционното решение.“

56. На 11 март 2010 г. жалбоподателят подал конституционна жалба до Конституционния съд (*Ustavni sud Republike Hrvatske*).

Той се оплакал, *inter alia*, че е бил нечовешки третиран по време на полицейското си задържане и че е бил принуден да направи самопризнания. Твърди, че му е била отнета възможността избран от него адвокат да упражнява неговата защита. Той повторил оплакванията от предходните си жалби и добавил:

„Важно е да се подчертае, че по време на заседанието на Върховния съд като трета инстанция, проведено на 17 декември 2009 г., защитата посочва, че жалбоподателят е доведен в полицейското управление в 14 ч. на 13 март 2007 г. и че това се установява от присъствения протокол F/949, приложен към материалите по делото. Защитата прави искане съдебният състав [на Върховния съд] да погледне този протокол. След кратка проверка на материалите по делото обаче се установява, че въпросният протокол не може да бъде открит и ще бъде разгледан по-късно. От решението на Касационния съд, произнесъл се като трета инстанция, обаче става ясно, че документът [така и] не е открит...“.

57. На 16 септември 2010 г. Конституционният съд отхвърлил конституционната жалба на жалбоподателя. Като възприел мотивите на Касационния съд, Конституционният съд приел, че процесът като цяло е бил справедлив и сред материалите по делото няма доказателства жалбоподателят да е бил нечовешки третиран по време на задържането му в полицията.

II. ОТНОСИМОТО ПРАВО

A. Вътрешно право

58. Относими разпоредби от Конституцията на Република Хърватия (*Ustav Republike Hrvatske*, Official gazette № 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010):

Член 23

„Никой не може да бъде подлаган на нечовешко отнасяне...“

Член 29

„Всяко лице, когато се определят неговите права и задължения или когато срещу него има наказателно обвинение, има право на справедлив процес в разумен срок от независим и безпристрастен съд, установен със закон.“

В случай на подозрение за извършено престъпление или при наличие на [повдигнато] наказателно обвинение заподозреният, обвиняемият или подсъдимият има следните права:

...

– Да се защитава лично или с помощта на избран от него адвокат и ако не разполага с достатъчни средства да заплати за правна помощ, такава да му бъде осигурена безплатно в съответствие с предвиденото в закона;

...“

59. Относими разпоредби от Наказателния кодекс (*Kazneni zakon*, Official gazette № 110/1997, 27/1998, 129/2000, 51/2001, 105/2004, 84/2005, 71/2006):

Член 91. Квалифициран състав на убийство

„Наказание „Лишаване от свобода“ в размер на не по-малко от десет години или дългосрочно лишаване от свобода се налага на всеки, който:

...

б. отнеме живота на друго с цел да прикрие извършването на друго престъпление,

...“

Член 218. Грабеж

„(1) Всеки, който отнеме движима вещ от друго лице с намерение незаконно да я присвои, като използва сила или заплашване с пряко нападение срещу живота или телесната неприкосновеност, се наказва с лишаване от свобода от една до десет години.

(2) Ако грабежът е извършен от член на група или престъпна организация или ако по време на грабежа бъде използвано оръжие или опасен инструмент, наказанието е лишаване от свобода от три до петнадесет години.“

Член 263. Застрашаване на живот или на собственост чрез опасни действия или средства

„(1) Всеки, който застраши живота или телесната неприкосновеност на друго лице или имущество на значителна стойност чрез [запалването на] пожар... се наказва с лишаване от свобода от шест месеца до пет години.

...

(3) Ако деянието по алинея 1 или 2 от настоящата разпоредба е извършено на място, на което са събрани повече хора... наказанието е лишаване от свобода от една до осем години.

...“

Член 271. Тежки престъпления срещу обществената безопасност

„(1) Ако в резултат от престъпление по чл. 263, ал. 1... от Кодекса е причинена сериозна телесна повреда на друго или са причинени значителни имуществени вреди, деецът се наказва с лишаване от свобода от една до осем години.“

60. Относими разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс (*Zakon o kaznenom postupku*, Official gazette № 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002 и 62/2003):

Член 62

„(1) Обвиняемият може да бъде представяван от адвокат във всеки етап от производството, включително преди неговото начало, съгласно предвиденото в този закон.

...

(4) Законен представител на обвиняемия, негов съпруг или лице, с което се намира във фактическо съжителство, негов кръвен роднина по права линия, осиновител или осиновен, брат, сестра или приемен родител може да му ангажира адвокат, освен ако той не направи изричен отказ.

...

(6) Адвокатът трябва да представи пълномощното си на органите, ръководещи производството. Обвиняемият може да упълномощи адвокат и устно пред органите, ръководещи производството, като това обстоятелство се вписва в протокола.“

Член 177

”...“

(5) По време на разследването полицейските органи трябва да информират заподозрения за правата му по член 225, ал. 2 от този закон. По искане на заподозрения полицейските органи трябва да му позволят да си ангажира защитник, като за тази цел разпитът на заподозрения трябва да бъде преустановен до явяването на защитника или поне за три часа от момента, в който заподозреният е поискал да го назначи... Ако от обстоя-

телствата изглежда, че защитникът няма да успее да се яви навреме, полицейските органи трябва да дадат възможност на заподозрения да си избере защитник от списъка от дежурни адвокати, осигурен на компетентните полицейски органи от местните колегии на Адвокатската колегия на Хърватия... Ако заподозреният не упълномощи защитник или избраният защитник не успее да се яви в определеното време, полицейските органи могат да подновят разпита на заподозрения... Главният прокурор има право да присъства по време на разпита. Протоколът за [кое да е] изявление, направено от обвиняемия пред полицейските органи в присъствието на защитник, може да бъде използван като доказателствено средство в наказателното производство.

...“

Член 225

”...“

(2) Обвиняемият трябва да бъде запознат с обвиненията срещу него и с основанията да бъде заподозрян, както и с правото да запази мълчание.

...“

61. Според разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс след неговите изменения през 2011 година:

Член 502

”...“

(2) Разпоредбите, приложими във връзка с възобновяване на наказателно производство, са приложими в случаите на отправено искане за проверка на влязло в сила съдебно решение въз основа на окончателно решение на Европейския съд по правата на човека, с което е признато извършването на нарушение на правата и свободите, защитени с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи.

(3) Искането за възобновяване на производство на основание окончателно решение на Европейския съд по правата на човека може да бъде подадено в тридесетдневен срок, който започва да тече от деня, в който решението на Европейския съд по правата на човека стане окончателно.“

Член 574

”...“

(2) Ако преди влизането в сила на този закон е постановено решение, по силата на което са налице основания за достъп до правна помощ според нормите на законодателството, относимо към производството (в рамките на което е взето решението), тя се предоставя съобразно тези норми, освен ако в този закон не е предвидено друго.

(3) Разпоредбите на чл. 497–508 от този закон се прилагат съответно към исканията за възобновяване на наказателно производство, направени при действието на Наказателно-процесуалния кодекс (Official Gazette № 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002, 62/2003 I 115/2006).“

Б. Международноправни материали

Право на достъп до свободно избран защитник по време на полицейско задържане

а) Съвет на Европа

i) Правила, приети от Съвета на министрите

62. Според правило 93 от Минималните стандарти за третиране на лишените от свобода (Резолюция (73) 5 на Комитета на министрите към Съвета на Европа):

„От момента, в който едно лице е задържано, в периода преди предаването му на съд, то има право да си избере процесуален представител ... и да бъде посещавано от него за обсъждане на защитата му и за да му бъдат давани и да получава тайни указания. При направено от него искане трябва да му бъдат предоставени всички необходими за това средства... Срещите между лишения от свобода и неговия защитник може да бъдат наблюдавани, но не и да бъдат директно или индиректно слушани от полицията или от държавен орган.“

63. В Препоръка Rec (2006) 2 на Комитета на министрите към държавите – членки на Съвета на Европа, във връзка с Европейските правила за затворите, приети на 11 януари 2006 г. на 952-рата среща на заместник-министрите, е предвидено, че:

„Правна помощ

23.1. Всички лишени от свобода лица имат право да получат правна помощ и затворническите власти трябва да им осигурят всички разумни средства, необходими за достъпа до тази помощ.

23.2. Лишените от свобода имат право да се консултират по всеки правен въпрос с избран от тях защитник за тяхна сметка.

...

23.5. В изключителни случаи правораздавателен орган може да наложи ограничения на подобна конфиденциалност, за да предотврати извършването на тежко престъпление или сериозно накърняване на безопасността и сигурността в затвора.“

ii) Доклад до хърватското правителство въз основа на посещението на Европейския комитет за предотвратяване на нечовешкото и унижително отнасяне или наказание и на изтезанията (КПИ) в Хърватия между 4 и 14 май 2007 година

64. Според доклада:

„18. Повечето от лицата, които делегацията разпита по време на посещението си през 2007 г., заявиха, че са били уведомени за правото си на достъп до адвокат скоро след като са били задържани. Въпреки това, както и при предходни посещения, стана ясно, че на много от задържаните от полицията лица е позволено да се възползват от това си право едва определено време след задържането, по-конкретно, след като от тях бъдат взети обяснения във връзка с конкретно престъпление.

Обстоятелството, че на лицата, призовани в полицейското управление за „информативна беседа“, все още се отказва достъп до адвокат, също продължава да тревожи Комитета. За тези случаи полицейски служители, разпитани по делегация, заявяват, че достъп до адвокат може да бъде осигурен само на лице, което официално е привлечено като обвиняем.

В светлината на гореизложеното **Комитетът по предотвратяване на изтезанията призовава хърватските държавни органи без повече забавяне да предприемат ефективни мерки за гарантиране на правото на достъп до адвокат (включително правото да присъства адвокат по време на**

разпит от полицията) на всяко задържано от полицията лице още от първоначалния момент на неговото задържане. Упражняването на това право трябва да бъде достъпно не само за обвиняемите, но и за всеки, за когото е възникнало нормативно задължение да се яви – и да остане – в полицейско учреждение. Ако е необходимо, трябва да се извършат законодателни промени. Разбира се, в неотложни случаи изявлението на задържаното лице, че иска да има достъп до адвокатска помощ, не трябва да попречи на полицията да започне разпита/беседата преди пристигането на адвокат. Може да бъде предвидена и разпоредба, уреждаща замяната на адвокат, който пречатства правилното провеждане на разпита, с уговорката, че подобна възможност трябва да бъде ясно посочена и придружена с подходящи гаранции.

19. Комитетът по предотвратяване на изтезанията е разтревожен от факта, че хърватската система за правна помощ изпитва същите затруднения през 2007 г., каквито са констатирани при посещенията през 2003 година. В много от случаите служебните адвокати не са имали контакт със задържаните лица преди първото им явяване пред съд. Освен това в някои случаи задържаните са скептични относно независимостта на служебните защитници, назначени от полицията. **Комитетът по предотвратяване на изтезанията отново препоръчва системата за безплатна правна помощ, предоставяна на задържани, да бъде преразгледана, за да се гарантира нейната ефективност още от първия момент на полицейското задържане. Трябва да се обърне специално внимание на независимостта на служебните защитници от полицейските органи.**“

iii) Доклад на Комитета за предотвратяване на изтезанията до хърватското правителство след посещенията му в периода от 19 до 27 септември 2012 година

65. Според доклада:

„19. Представителите на Комитета за предотвратяване на изтезанията са получили няколко оплаквания, че на задържаните

лица не е бил осигурен достъп до посочения от тях адвокат, тъй като полицейските служители смятат, че задължението им се състои само в това да се свържат със служебен защитник от стандартния списък, но не и пряко да се свържат с определен адвокат.

Комитетът по предотвратяване на изтезанията препоръчва да бъде припомнено на полицейските служители, че лицата, задържани от полицията, имат право на достъп до избран от тях адвокат; ако задържаното лице поиска конкретен адвокат, тогава трябва да му бъде осигурен контакт именно с него; служебен защитник от стандартния списък се осигурява само ако този адвокат не бъде намерен или не се яви.“

б) ООН

Международен пакт за граждански и политически права

66. Член 14, § 3 (b) от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП) предвижда, че всяко лице, обвинено в извършването на престъпление, има право „да разполага с достатъчно време и с необходимите улеснения за подготовка на защитата си и за установяване на връзка със защитник по свой избор“.

ПО ПРАВОТО I. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 6, § 1 и 3 (c) ОТ КОНВЕНЦИЯТА

67. Жалбоподателят се оплаква, че процесът срещу него е бил несправедлив, тъй като не му е било позволено да бъде представляван от адвокат Г. М. по време на полицейския разпит. Той се позовава на чл. 6, § 1 и 3 (c) от Конвенцията, според който:

„1. Всяко лице, при решаването на... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо... гледане на неговото дело от... съд...“

3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права:

...

(c) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му

бъде представена безплатно служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

...“

А. Изводите на съдебния състав на Първо отделение

68. Съдебният състав е концентрирал своите изводи около правото на жалбоподателя да получи защитник по свой избор и преценката дали заради липсата на тази възможност враждебната обстановка е надделяла и без предимствата на качествената правна помощ е довела до това той да се самоуличи. Приел е, че с оглед на обстоятелството, че жалбоподателят не се е оплаквал за качеството на предоставената от адвокат М. Р. услуга, съдебните инстанции са разгледали неговото оплакване за представителството му по време на полицейския разпит; че самопризнанието на жалбоподателя не е заемало централно място в прокурорското обвинение; че липсват доказателства върху жалбоподателя да е бил упражняван натиск да признае. Съдебният състав е заключил, че като се разгледа справедливостта на процеса в неговата цялост, правото на защита на жалбоподателя не е било непоправимо засегнато и правото му на справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията не е било накърнено. Прието е, че няма нарушение на чл. 6.

Б. Становищата на страните пред Голямото отделение

1. Жалбоподателят

69. Жалбоподателят възразява, че е искал да бъде представляван от адвокат Г. М. по време на полицейския разпит, защото той е бил негов адвокат по друго дело и жалбоподателят му е имал доверие. Освен това неговите родители са били ангажирани Г. М. да го представлява, но полицията е попречила на Г. М. да се срещне с него.

70. Полицейските служители не му представили списък с адвокати, от които да избере свой защитник. Те се обадили на друг адвокат – М. Р., на когото предоставили само двадесет и пет минути да се срещне с жалбоподателя, което е било крайно недостатъчно предвид сложността и сериозността на обвиненията. М. Р. поискал от полицейските служители да започнат разпита възможно най-скоро заради късния час.

2. Правителството

71. Правителството възразява, че още около 14 ч. на 13 март 2007 г. жалбоподателят е бил наясно, че полицейските служители желаят да го разпитат във връзка с трите убийства, грабежа и палежа, но той не се е опитал да се свърже с Г. М. преди разпита.

72. Когато е арестуван от полицията на 14 март 2007 г. в 9,50 ч., жалбоподателят първоначално се е отказал от правото си на адвокат. След около осем часа той е променил мнението си и е поискал да има адвокат. Тогава полицейските служители му предоставили списък на защитници от Приморско-горански окръг, от който той сам избрал М. Р. При пристигането на М. Р. жалбоподателят му подписал пълномощно, без върху него да е упражняван натиск от страна на полицейските служители. Следователно М. Р. е бил избраният лично от жалбоподателя негов адвокат. Правителството акцентира, че това са фактите и че всички други твърдения на жалбоподателя във връзка с адвокат Г. М. представляват единствено спекулации.

73. Правителството заявява също, че липсват доказателства на 14 март 2007 г. Г. М. да е бил упълномощен от който и да е от родителите на жалбоподателя. Дори адвокат Г. М. да е бил ангажиран от някой от родителите на жалбоподателя, той не е бил избраният от жалбоподателя адвокат, тъй като жалбоподателят е избрал М. Р. да го представлява.

74. Жалбоподателят е бил разпитван многократно от полицията във връзка с други случаи (в миналото е бил арестуван 24 пъти) и следователно е бил запознат със ситуацията, в която се е озовал. Във всеки от предходните случаи той е бил представляван от различен адвокат. Ако е искал да бъде представляван от Г. М., той е щял да уведоми полицейските органи за това. Но той не го е направил.

75. Жалбоподателят не се е оплаквал пред националните съдилища за качеството на услугата, предоставена от адвокат М. Р. Според правителството националните съдилища са отговорили обосновано на възраженията на жалбоподателя, че не е бил представляван от избран от него адвокат по време на разпита му в полицейското управление. Обстоятелството, че жалбоподателят е избрал да признае вината си по обвиненията срещу него, не било необичайно за него, защото и в предходни наказателни производства срещу него

жалбоподателят си е признавал, че е извършвал престъпленията, в които е обвинен, включително веднъж в присъствието на адвокат Г. М.

В. Преценката на Голямото отделение

1. Общи принципи

76. Съдът напомня, че основната цел на чл. 6 от Конвенцията относно наказателните производства е да гарантира справедлив процес от „съд“, компетентен да разгледа „каквото и да е наказателно обвинение“, това не изключва приложението на чл. 6 в досъдебното производство. Член 6 – и най-вече § 3 от него – е приложим във фазата преди внасянето на делото в съда, ако и доколкото справедливостта на процеса може да бъде сериозно засегната от изначалното нарушаване на тази разпоредба. Както Съдът е приемал в предходни свои решения, предвиденото в чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията е само един от елементите на вложеното в чл. 6, § 1 разбиране за справедлив процес в наказателното производство (вж. *Imbrioscia v. Switzerland*, 24 ноември 1993 г., § 36 и 37, Series A № 275, и *Salduz v. Turkey* [Г. О.], № 36391/02, § 50, ECHR 2008 г.).

77. Съдът е приемал, че за да може да упражни правото си на защита, обичайно на обвиняемия трябва да се предостави възможност ефективно да се възползва от съдействието на адвокат още в началния етап на производството, защото националното законодателство може да предвижда последици от поведението на обвиняемия от първоначалните етапи на полицейски разпит, които са решаващи за защитата в бъдещо наказателно производство (вж. *Salduz*, цит. по-горе, § 52). Съдът също е признал, че често на този етап от производството обвиняемият се намира в особено уязвима позиция и в повечето случаи това може да бъде подходящо компенсирано чрез съдействието на адвокат, който има задачата, наред с всичко останало, да спомогне правото на обвиняемия да не се самоуличава да бъде зачитано (вж. същото решение, § 54; вж. още *Pavlenko v. Russia*, № 42371/02, § 101, 1 април 2010 г.).

78. При такива обстоятелства Съдът смята за важно лице, което е обвинено в извършването на престъпление и което не желае да се защитава самò, да има възможност да използва правна помощ по свой избор още от началните етапи на производството (за по-под-

робни мотиви вж. *Martin v. Estonia*, № 35985/09, § 90 и 93, 30 май 2013 г.). Това следва от текстовото съдържание на чл. 6, § 3 (с), който гарантира, че „...[в]сяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права: ...да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор...“, и е общопризнато в международните стандарти за човешки права като средство за гарантиране на ефективната защита на обвиняемия. Съдът акцентира на обстоятелството, че справедливостта на процеса изисква обвиняемият да има достъп до цял кръг от услуги, конкретно свързани с правната помощ (вж. *Dayanan v. Turkey*, № 7377/03, § 32, 13 октомври 2009 г., и § 110 по-долу).

79. Независимо от важността на доверителните отношения между адвокат и неговия клиент, това право не е абсолютно. По необходимост то е ограничено в определена степен, когато става дума за безплатна правна помощ или в случаите, когато съдът е компетентен да прецени дали интересите на правосъдието не изискват подсъдимият да бъде защитаван от назначен защитник (вж. *Croissant v. Germany*, 25 септември 1992 г., § 29, Series A № 237-B). Съдът трайно приема, че държавните власти следва да се съобразяват с избора на обвиняемия на процесуално представителство, но могат да не се съобразят с желанието му, ако има основателни и достатъчни причини да се приеме, че това е необходимо за интересите на правосъдието (пак там, § 29; вж. също *Mefteh and Others v. France* [Г. О.], № 32911/96, 35237/97 и 34595/97, § 45, ECHR 2002 – VII; *Mayzit v. Russia*, № 63378/00, § 66, 20 януари 2005 г.; *Klimentyev v. Russia*, № 46503/99, § 116, 16 ноември 2006 г.; *Vitan v. Romania* № 42084/02, § 59, 25 март 2008 г.; *Pavlenko*, цит. по-горе, § 98; *Zagorodniy v. Ukraine*, № 27004/06, § 52, 24 ноември 2011 г.; и *Martin*, цит. по-горе, § 90–97).

80. Освен горните основания, както Съдът вече е утвърдил в своето решение по делото *Salduz*, за да бъде правото на справедлив процес „прилагано на практика и ефективно“, чл. 6 изисква по правило достъпът до адвокат да бъде осигурен още на първия разпит от полицията, освен ако с оглед на конкретните обстоятелства във всеки отделен случай не бъде показано, че са налице наложителни причини то да бъде ограничено. Дори когато по изключение наложителни причини оправдават отказа на достъп до адвокат, подобно огра-

ничество – независимо на какви основания – не може прекомерно да засяга правата на обвиняемия по чл. 6. Като правило правото на защита ще бъде непоправимо засегнато, ако направено по време на полицейски разпит без участие на адвокат самопризнание е използвано при признаването на лицето за виновно (вж. *Salduz*, цит. по-горе, § 55–57; вж. също *Panovits v. Cyprus*, № 4268/04, § 66, 11 декември 2008 г.).

81. За разлика от делото *Salduz*, където на задържания обвиняем е отказан достъп до адвокат по време на разпита му от полицията, в настоящия случай на жалбоподателя е осигурен достъп до адвокат още при първия му разпит, но не – според оплакването – до избран от него адвокат. За разлика от случаите, отнасящи се до отказ на достъп до адвокат, в случаите на по-малко значимия въпрос за „отказ на възможността за избор“ се прилага по-благосклонното изискване за наличието на „основателни и достатъчни“ причини. В тези случаи Съдът има за задача да прецени дали, като се има предвид производството в неговата пълнота, правото на защита е било „накърнено“ до такава степен, че да създаде съмнение в справедливостта на процеса като цяло (вж. напр. *Croissant*, цит. по-горе, § 31, *Klimentyev*, цит. по-горе, § 117–118, и *Martin*, цит. по-горе, § 96–97).

82. Именно този тест следва да бъде приложен към настоящия случай. Като се имат предвид гореизложените обстоятелства, Съдът счита, че като първа стъпка трябва да направи преценка дали е било показано, че с оглед на конкретните обстоятелства във всеки отделен случай са съществували основателни и достатъчни причини волята на обвиняемия относно избора му на процесуален представител да бъде пренебрегната или ограничена. Когато липсват такива причини, Съдът трябва да оцени справедливостта на наказателното производство в неговата цялост. За да направи своята преценка, Съдът може да вземе предвид множество различни фактори, включително естеството на производството и приложимостта на определени професионални изисквания (вж. *Meftah and Others*, цит. по-горе, § 45–48, и *Martin*, цит. по-горе, § 90); обстоятелствата около назначаването на защитник и съществуващите възможности за оспорването му (пак там, § 90–97); ефективността на предоставеното от защитника съдействие (вж. *Croissant*, цит. по-горе, § 31, и *Vitan*,

цит. по-горе, § 58–64); дали е било зачетено правото на обвиняемия да не се самоуличава (вж. *Martin*, цит. по-горе, § 90); възрастта на обвиняемия (пак там, § 92); дали съдебните състави са се позовали на изявления, направени от обвиняемия през относимия период (вж. напр. *Croissant*, цит. по-горе, § 31, *Klimentyev*, цит. по-горе, § 117–118; и *Martin*, цит. по-горе, § 94–95). По-нататък трябва да се има предвид, че Конвенцията целѝ да гарантира права, които не са теоретични и илюзорни, а се прилагат на практика и ефективно (вж. наред с много други източници *Airey v. Ireland*, 9 октомври 1979 г., § 24, Series A № 32; *Imbrioscia*, цит. по-горе, § 38; *Goddi v. Italy*, 9 април 1984 г., § 30, Series A № 76; и *Salduz*, цит. по-горе, § 55) и при определянето на тези защитавани от Конвенцията права често трябва да се погледне отвъд начина, по който ситуацията изглежда на пръв поглед, и вниманието да бъде концентрирано върху реалните ѝ измерения (вж. наред с други *Delacourt v. Belgium*, 7 януари 1970 г., § 31, Series A № 11; *De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, 22 май 1984 г., § 48, Series A № 77; *Pavlenko*, цит. по-горе, § 112; и *Erkapić v. Croatia*, № 51198/08, § 80–82, 25 април 2013 г.). В случаите, когато обвиняемият не е имал процесуален представител, Съдът е вземал предвид и каква възможност е била дадена на обвиняемия да оспори достоверността на доказателствата и тяхното приложение (вж. *Panovits*, цит. по-горе, § 82), както и дали обвиняемият е бил задържан (*Salduz*, цит. по-горе, § 60); дали дадени от него обяснения са представлявали съществен елемент от мотивите, с които е обосновано осъждането, и каква е била стойността на останалите доказателства по делото (*Salduz*, цит. по-горе, § 57; и *Panovits*, цит. по-горе, § 76 и 82).

2. *Приложение на общите принципи към настоящия случай*

а) Представяван ли е бил жалбоподателят от адвокат, избран при направен от него информиран избор?

83. На 14 март 2007 г. между 20,10 и 23 ч. вечерта жалбоподателят е разпитан от полицията като заподозрян в присъствието на адвокат М. Р. (вж. § 20 и 21 по-горе). Дадените от жалбоподателя пред полицейските органи обяснения са използвани като доказателство в наказателното производство срещу него (вж. за разграниче-

ние *Bandaletov v. Ukraine*, № 23180/06, § 60 и 68, 31 октомври 2013 г.).

84. Според правителството единственият сигурен факт относно процесуалното представителство на жалбоподателя по време на полицейския разпит е, че той лично и свободно е избрал да бъде представяван от М. Р.; всички твърдения относно желанието на жалбоподателя да бъде представяван от друг адвокат – Г. М., представлявали чиста спекулация (вж. § 68–70 по-горе).

85. Оплакванията на жалбоподателя за упражнена върху него принуда са обявени за недопустими от разгледалия жалбата състав на Съда (вж. решението от 28 ноември 2013 г., § 73). Освен това съдебният състав е отбелязал, че с помощта на вещо лице – графолог, националните съдилища са установили, че жалбоподателят действително е подписал пълномощно на адвокат М. Р. (вж. § 39 по-горе).

86. Въпреки това Съдът констатира, че на сутринта на 14 март 2007 г. адвокат Г. М. е информирал заместник окръжните прокурори Д. К. и И. Б. за неуспешния си опит да се свърже с жалбоподателя, който се намирал в Полицейското управление – Риека. Това обстоятелство е официално документирано и Окръжният съд – Риека, също е уведомен незабавно (вж. § 14 по-горе). В свое оплакване, подадено следобед на 14 март 2007 г. до началника на Приморско-горанското полицейско управление г-н В., Г. М. твърди, че отново се е опитал да се срещне с жалбоподателя между 15 и 15,30 ч., но полицейските служители отново са му казали да си върви.

87. В деня след полицейския разпит жалбоподателят е изправен пред разследващия съдия. Запитан от него кой му е адвокат, жалбоподателят се оплакал, че не е ангажирал М. Р. и че изрично е поискал да бъде представяван от Г. М. по време на полицейския разпит. Той твърдял, че полицейските служители изобщо не са му казали, че Г. М. се е опитал да се свърже с него. Към момента, в който е разпитван от разследващия съдия, жалбоподателят вече не е представляван от М. Р., а от Г. М. (вж. § 22 по-горе).

88. В последващата си молба от 16 март 2007 г. до разследващия съдия Г. М. описал подробно поведението на полицейските служители и изложил своите възражения в тази връзка (вж. § 23 по-горе).

89. По време на съдебното производство жалбоподателят се оплакал от отказа на полицията на 14 март 2007 г. да допусне Г. М. да се свърже с него и поискал съдебният състав да чуе показания от Г. М. по този въпрос, но искането му било отхвърлено като неотнормосимо (вж. § 44 по-горе).

90. Във всички тези изявления се е посочвало, че Г. М. е бил ангажиран от родителите на жалбоподателя, за да го представлява по време на полицейския разпит, и че полицейските служители са отказали на Г. М. достъп до него независимо от обстоятелството, че той се е явил в полицейското управление преди започването на разпита и преди адвокат М. Р. да бъде извикан в полицейското управление. Твърдяло се е също, че докато на сутринта на 14 март 2007 г. Г. М. е бил упълномощен единствено устно от майката на жалбоподателя, то същия ден следобед неговият стажант е представил писмено пълномощно от бащата на жалбоподателя (вж. § 16 по-горе).

91. Така жалбоподателят чрез своите лични действия и чрез тези на своя адвокат явно е привлякъл вниманието към обстоятелствата, при които Г. М. се е опитал да се свърже с жалбоподателя преди неговия разпит от полицейските органи.

92. Въз основа на тези обстоятелства Съдът намира за достатъчно категорично установено, че Г. М. е бил ангажиран от единия или двамата родители на жалбоподателя, че на 14 март 2007 г. се е опитал неколkokратно да се срещне с него в Полицейското управление – Риека, и че полицейските служители са му казали да си тръгне, без да уведомят жалбоподателя, че Г. М. е дошъл да го види. Съдът приема за установено също, че посещенията на Г. М. и исканията му да се срещне с жалбоподателя в полицейското управление предхождат началото на разпита на жалбоподателя от полицейските органи.

93. Следователно, макар жалбоподателят официално да е избрал адвокат М. Р. да го представлява по време на полицейския разпит, изборът му не е бил информиран, защото жалбоподателят не е знаел, че друг адвокат, ангажиран от родителите му, е дошъл в полицейското управление да се срещне с него и евентуално да го представлява.

б) Имало ли е основателни и достатъчни причини в интерес на правосъдието да бъде ограничен достъпът на жалбоподателя до Г. М.?

94. Съдът отбелязва, че единствената посочена от правителството причина Г. М. да не бъде допуснат до жалбоподателя е фактът, че според правителството Г. М. не е бил надлежно упълномощен да го представлява. В същото време правителството не оспорва, че към онзи момент жалбоподателят не е бил уведомен, че Г. М. се е опитвал да се срещне с него в полицейското управление.

95. Г. М. обаче е твърдял пред националните съдилища, че родителите на жалбоподателя са му предоставили писмено пълномощно на 14 март 2007 година. Изглежда, тези твърдения никога не са били убедително опровергани по време на вътрешното производство. Нещо повече, към материалите по делото, комплектувани от разследващия съдия на 15 март 2007 г., когато жалбоподателят е доведен от полицията при него за разпит, е приложено писмено пълномощно.

96. Относимото вътрешно право ясно предвижда, че защитникът може да бъде ангажиран както от обвиняемия, така и от негови роднини, включително от неговите родители (вж. чл. 62 от Наказателно-процесуалния кодекс, § 59 по-горе). В съответствие с § 6 от чл. 62 заподозреният може устно да упълномощи адвокат да го представлява по време на производството. Целта на чл. 62, § 4 от Наказателно-процесуалния кодекс, според който защитникът може да бъде ангажиран от роднини на обвиняемия, а обвиняемият може изрично да се откаже от ангажирания от тях адвокат, не може да бъде постигната, ако обвиняемият изобщо не бъде уведомен, че близките му са му ангажирали защитник. Това е задължавало полицията най-малкото да информира жалбоподателя, че Г. М. е пристигнал в полицейското управление и е бил ангажиран от родителите му да го представлява. Полицейските служители обаче са пропуснали да информират жалбоподателя за това и са отказали да допуснат Г. М. до него.

97. Този отказ и бездействие трудно могат да бъдат обяснени с факта, че на по-късен етап жалбоподателят е подписал пълномощно, с което е оправомощил М. Р. да присъства по време на разпита му от полицейските органи. Както вече се посочи, жалбоподателят е

направил това, като през цялото време е бил в неведение относно опитите на адвокат Г. М. да му съдейства по указания на неговите родители.

98. Материалите от наказателното производство също не разкриват основания за пропуските и действията на полицейските органи, в резултат на които жалбоподателят е бил лишен от възможността да избере дали иска да бъде представляван от Г. М. по време на разпита. Нещо повече, според протокола с обясненията, дадени пред разследващия съдия на 15 март 2007 г. – един ден след неговия арест, жалбоподателят е заявил, че негов адвокат е Г. М. и че полицейските служители са му отказали достъп до Г. М. Заявил е също, че не е ангажирал М. Р. за свой адвокат (вж. § 22 по-горе).

99. При тези обстоятелства Съдът не е убеден, че произлязлото от поведението на полицейските служители спорно ограничение на възможността жалбоподателят да избере Г. М. да го представлява още по време на полицейския разпит като най-ранен етап на производството е подкрепено от основателни и достатъчни причини (за примери на основателни и достатъчни причини вж. *Meftah and Others*, цит. по-горе, § 68; *Popov v. Russia*, № 26853/04, § 173, 13 юли 2006 г.; както и *Zagorodniy*, цит. по-горе, § 53, отнасящи се до липсата на професионална квалификация от страна на представляващия; *Vitan*, цит. по-горе, § 59–63, където избраният от подсъдимия адвокат не се е явил на процеса без основателна причина; *Croissant*, цит. по-горе, § 30, относно назначаването на допълнителен адвокат с цел правилното протичане на производството; *Prehn v. Germany* (решение по допустимостта), № 40451/06, 24 август 2010 г., относно замената на адвокат, който не е практикувал към същия съд и се е намирал много далеч, като по този начин е засегнал правилното развитие на производството; и *Klimentyev*, цит. по-горе, § 118, където подсъдимият е бил защитаван от множество адвокати, не всички от които са успели да вземат участие в производството).

в) Отказал ли се е жалбоподателят от правото си да бъде представляван от избран от него адвокат?

100. Съдът приема, че нито буквата, нито духът на чл. 6 от Конвенцията препятстват възможността едно лице свободно да реши да се откаже, изрично или мълчаливо, от правото си да се

възползва от гаранциите за справедлив процес. За да може да отговаря на изискванията на Конвенцията обаче, подобен отказ трябва да бъде установен по категоричен начин и не трябва да противоречи на важни обществени интереси (вж. *Sejdovic v. Italy* [ГО], № 56581/00, § 86, ECHR 2006 – II), и трябва да бъде съпътстван с минималния обем от процесуални гаранции съобразно сложността на делото (вж. *Poitrinol v. France*, 23 ноември 1993 г., § 31, Series A № 277-A).

101. Правото на защита е едно от основните права, които определят понятието справедлив процес и осигуряват ефективността на останалите гаранции за чл. 6 от Конвенцията, и като такова то е отчетлив пример за право, чието гарантиране изисква специална защита чрез стандарта за „информиран и разумен“ отказ, установен в практиката на Съда (вж. *Pischalnikov v. Russia*, № 7025/04, § 77–79, 24 септември 2009 г.). Според Съда този стандарт трябва да бъде приложен и спрямо избора на жалбоподателя на адвокат в настоящия случай.

102. Както Съдът вече отбеляза, жалбоподателят не е знаел, че ангажираният от родителите му Г. М. е дошъл в полицейското управление, за да се срещне с него. Съдът отчита също, че жалбоподателят е оспорил определеното от самия него като „натрапване“ на адвокат М. Р. върху него по време на полицейския разпит както при първия му разпит от разследващия съдия, така и впоследствие по време на цялото производство. При тези обстоятелства не може да се поддържа, че с подписването на пълномощно и даването на обяснения пред полицейските служители жалбоподателят категорично, изрично или мълчаливо, се е отказал от правото си по чл. 6 от Конвенцията да бъде представляван от информирано избран от него адвокат.

г) Била ли е засегната справедливостта на процеса в неговата цялост?

103. По въпроса дали произтеклото ограничение на правото на жалбоподателя да упражни правото си на информиран избор на адвокат непоправимо е засегнало справедливостта на процеса като цяло, на първо място Съдът отбелязва, че обясненията на жалбоподателя, дадени пред полицейските органи, са били използвани при признаването му за виновен, въпреки че не са заемали централно място в

повдигнатото от прокуратурата обвинение (вж. за разграничение *Magee v. the United Kingdom*, № 28135/95, § 45, ECHR 2000-VI). Вярно е също така, че съдебните състави са разглеждали обясненията на жалбоподателя в контекста на сложната съвкупност от събраните по делото доказателствени материали (сравни с *Boykov v. Russia* [ГО], № 4378/02, § 103, 10 март 2009 г.). В частност, при признаването му за виновен съдебните състави са се позовавали на показанията на множество разпитани по време на съдебното производство свидетели, на много експертни заключения и на протоколите за оглед, претърсване и изземване, както и на относими към случая фотографии и други веществени доказателства. В допълнение, съдът е имал на разположение обясненията на другите подсъдими в процеса и нито жалбоподателят, нито останалите подсъдими някога са твърдели техни права да са били нарушени при даването на тези обяснения.

104. По време на процеса жалбоподателят не е твърдял, че предоставената от М. Р. правна помощ не е била качествена. Даже в своята пледоария защитникът на жалбоподателя е поискала от съда, в случай че признае клиента ѝ за виновен, при определяне на наказанието да вземе предвид обстоятелството, че той е направил самопризнания пред полицейските органи и че съжалява за стореното (вж. § 47 по-горе).

105. Що се отнася до начина, по който М. Р. е бил избран за представител на жалбоподателя, Съдът препраща към чл. 177, § 5 от Наказателно-процесуалния кодекс, според който обвиняемият първо трябва да бъде подканен да посочи адвокат по свой избор (вж. § 60 по-горе). Само в случай че изборният от заподозрения адвокат не може да се яви за участие в разпита пред полицията за определен период от време, трябва да бъде избран заместващ адвокат от списъка с дежурни адвокати, предоставен на полицейските органи от областните клонове на Хърватския адвокатски съвет. Сред предоставените на Съда документи обаче не се съдържа категорично доказателство дали тези процедури са били спазени в случая на жалбоподателя. Съдът съжалява, че изпълнените процедури и взетите решения не са правилно документирани, за да може да се избегнат всякакви съмнения за упражняване на неоправдан натиск при избора на адвокат (вж. *mutatis mutandis*, *Martin*, цит. по-горе,

§ 90, и *Horvatić v. Croatia*, № 36044/09, § 80–82, 17 октомври 2013 г.).

106. Видно от протокола от разпита на жалбоподателя от полицията, М. Р. е пристигнал в полицейското управление около 19,45 ч. на 14 март 2007 г., а разпитът на жалбоподателя е започнал в 20,10 ч. (вж. § 21 по-горе). Няма индикация за точното време, по което жалбоподателят и М. Р. в действителност са провели консултация, нито има обяснение по каква причина тази информация не се съдържа в протокола за разпит. Според изявлението на Д. Х., окръжен прокурор на Риека, М. Р. е разговарял насаме с жалбоподателя за около десет минути (вж. § 25 по-горе). Според присъдата на Окръжния съд – Риека, М. Р. се е явил в полицейското управление в 19,45 ч., а разпитът е започнал в 20,10 ч. вечерта (вж. § 50 по-горе). Това е потвърдено и в решението на Върховния съд (вж. § 54 по-горе). Без да иска да спекулира с качеството на предоставената от М. Р. правна помощ, Съдът намира, че този период изглежда относително кратък, като се има предвид обхватът и сериозността на обвиненията, включващи три квалифицирани състава на убийство, въоръжен грабеж и палеж. В този контекст следва да се отчете и изискването на чл. 6, § 3 (б) от Конвенцията, според който на обвиняемия трябва да бъдат предоставени достатъчно време и възможности за подготовката на своята защита.

107. Г. М. е щял да бъде на разположение да съдейства на жалбоподателя още на сутринта, много преди началото на разпита. Той е адвокат, когото жалбоподателят е познавал от предходно производство. Ако той беше информиран от полицейските служители за присъствието на Г. М. и ако в действителност беше избрал Г. М. да го представлява, жалбоподателят е щял да разполага със значително повече време да се подготви за разпита.

108. Във връзка с това Съдът отново подчертава важността на етапа на разследването за подготовката на наказателното производство поради обстоятелството, че събраните тогава доказателства определят рамката на повдигнатото обвинение, което ще бъде разглеждано по време на процеса (вж. *Salduz*, цит. по-горе, § 54) и акцентира, че на този етап на лицето, срещу което са повдигнати обвинения, трябва вече да му е била дадена възможност да получи правна помощ по свой избор (вж. *Martin*, цит. по-горе, § 90). Справедли-

востта на производството изисква обвиняемият да има достъп до цяла група услуги, конкретно свързани с правната помощ. С оглед на това защитникът трябва да има възможност да осигури без ограничение фундаменталните аспекти от защитата на лицето: обсъждане на делото, организиране на защитата, събиране на доказателства в полза на обвиняемия, подготовка за разпит, подкрепа за обвиняем, който изпитва някаква форма на неудобство, и проверка на условията на задържане (вж. *Dayanan*, цит. по-горе, § 32).

109. Когато, както в настоящия случай, се твърди, че назначаването на адвокат като процесуален представител или изборът на защитник от заподозрения са повлияли или са довели до даването на самоуличаващи обяснения от заподозрения в самото начало на наказателното разследване, е необходимо държавните органи, в частност националните съдилища, да извършат внимателна проверка. Въпреки това в настоящия случай изложената от националните съдилища аргументация във връзка с направеното от жалбоподателя възражение относно начина, по който полицията е получила неговите самопризнания, е далеч от задълбочена. Нито съдът, нито разследващият съдия, нито други държавни органи са предприели каквито и да е действия да съберат доказателства от Г. М. или от участвалите полицейски служители, за да разкрият относимите обстоятелства относно посещението на Г. М. до Полицейското управление – Риека, на 14 март 2007 г. по повод на полицейския разпит на жалбоподателя. В частност, националните съдилища не са направили действителен опит да демонстрират причини, подкрепящи или оправдаващи решението им в светлината на ценностите на справедливия процес, изпълтени в чл. 6 от Конвенцията.

110. При тези факти, като се има предвид целта на Конвенцията да защитава права, които да се прилагат на практика и ефективно (вж. *Lisica v. Croatia*, № 20100/06, § 60, 25 февруари 2010 г.), Съдът не е убеден, че жалбоподателят е имал пълноценна възможност да оспори обстоятелствата, при които М. Р. е бил избран да го представлява по време на полицейския разпит.

111. За да прецени дали, предвид наказателното производство в неговата цялост, жалбоподателят е получил „справедлив процес“ по смисъла на чл. 6, § 1, Съдът следва да вземе предвид успешните действия на полицейските служители да лишат жалбоподателя през

началния етап от разследването от достъп до избрания от семейството му адвокат и от възможността свободно да избере адвокат, както и последиците от поведението на полицейските служители за последвалото производство. На теория, ако заподозрян получи правна помощ от квалифициран адвокат, който е обвързан от професионалната етика, вместо от друг адвокат, когото можеше да предпочете да ангажира, това не би било достатъчно да се приеме, че целият процес е бил несправедлив – при условие че няма доказателства за явна некомпетентност или предубеденост (вж. *Artico v. Italy*, 13 май 1980, § 33, Series A № 37). В настоящия случай може да се предположи, че вместо да запази мълчание, както е можел да направи, като последица от поведението на полицейските служители при даването на първите си обяснения пред полицията жалбоподателят е направил самопризнания, които впоследствие са приети като доказателство срещу него. От значение е също, че по време на разследването и на последвалото съдебно производство жалбоподателят не се е позовавал на своите самопризнания, освен с цел смекчаване на наказанието при осъждане, но се е възползвал от първата възможност – пред разследващия съдия, да оспори начина, по който полицията е получила неговите самопризнания (вж. § 23 по-горе). Макар да е имало други доказателства срещу него, Съдът не може да пренебрегне вероятно същественото отражение на неговото първоначално самопризнание върху по-нататъшното развитие на производството. В обобщение, Съдът смята, че обективните последици от действията на полицейските органи, с които те са предотвратили избрания от семейството на жалбоподателя адвокат да има достъп до него, са опорочили справедливостта на последвалия наказателен процес, доколкото първоначалните самопризнания на жалбоподателя са приети като доказателства по делото.

д) Заключение

112. Съдът установи, че полицейските органи не са информирали жалбоподателя нито за съществуващата възможност Г. М. да го консултира, нито за присъствието на Г. М. в Полицейското управление – Риека; че по време на полицейския разпит жалбоподателят е признал, че е извършил престъпленията, в които е обвинен, и че самопризнанията му са приети като доказателство по делото; както и

че националните съдилища не са обсъдили този въпрос по изискуемия начин и в частност не са предприели адекватни обезщетителни мерки, които да гарантират справедливост. Взети кумулативно, тези фактори невъзвратно са засегнали правото на защита на жалбоподателя и са подкопали справедливостта на процеса като цяло.

113. Следователно при тези обстоятелства е допуснато нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията.

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

114. Според чл. 41 от Конвенцията:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна“.

А. Вреди

115. Жалбоподателят претендира обезщетение в размер на 1 795 200 хърватски куни (HRK) за претърпените неимуществени вреди и в допълнение сумата от по 400 HRK за всеки ден от 26 декември 2011 г. до освобождаването му от затвора, които суми да компенсират претърпяното от него вследствие на наказателния процес и лишаването му от свобода.

116. Правителството не е изразило становище по това искане.

117. Съдът не може да спекулира с изхода на воденото срещу жалбоподателя производство. Установеното нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) не означава, че жалбоподателят неправилно е бил признат за виновен. Съдът намира, че признаването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение. Съдът отбелязва, че в чл. 502 от Наказателно-процесуалния кодекс е предвидена възможност за възобновяване на производството (вж. § 61 по-горе). Затова отхвърля направеното от жалбоподателя искане за обезщетение (вж. *Moser v. Austria*, № 12643/02, § 108, 12 септември 2006 г.; *Hanif and Khan v. the United Kingdom*, № 52999/08 и 61779/08, § 155, 20 декември 2011 г.; *Gürkan v. Turkey*, № 10987/10, § 26, 3 юли 2012 г.; *Denk v. Austria*, № 23396/09, § 24, 5 декември 2013 г.; и *Aras v. Turkey* (№ 2), № 15065/07, 18 ноември 2014 г.).

Б. Разноски

118. Пред Съда жалбоподателят претендира сумата от 5000 HRK за разходите по подаване на конституционната му жалба. Претендира и сумата от 15 683 HRK за разноските му, направени пред Съда.

119. Правителството оспорва искането относно разходите, направени пред националните съдилища.

120. На 31 юли 2014 г. и 21 януари 2015 г. жалбоподателят отправя допълнително искане за разходи към вече направеното искане пред Съда. То се отнася за представителството по време на заседанието от 21 януари 2015 г. и подготовката за него и е в общ размер на 29 279.60 HRK.

121. Според практиката на Съда жалбоподателят има право да му бъдат възстановени само разноските, за които е доказано, че са действително направени, че са били необходими и разумни по своя размер. В настоящия случай Съдът отбелязва, че подадената от жалбоподателя във връзка с наказателното производство конституционна жалба е целяла да поправи установеното от Съда нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията. Като взе предвид представените документи и своята практика, Съдът намира, че сумата от 6500 евро е подходяща за покриването на разходите по всички пера, и я присъжда на жалбоподателя, както и всеки евентуално дължим данък върху тази сума.

В. Лихва за забава

122. Съдът намира за подходящо лихвата за забава да бъде определена на базата на пределната лихва при отпускане на заем от Европейската централна банка, завишена с три пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ:

1. Реши, с шестнадесет на един гласа, че е допуснато нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията.

2. Реши, с шестнадесет на един гласа, че признаването на допуснато нарушение представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички претърпени от жалбоподателя неимуществени вреди.

3. Реши, че:

а) ответната държава следва да заплати на жалбоподателя в срок от три месеца сумата от 6500 (шест хиляди и петстотин) евро за разноси, както и всеки евентуално дължим данък върху тази сума, след преобразуването ѝ в съответната национална валута в съответствие с приложимия към датата на споразумението курс;

б) от изтичането на гореописания тримесечен срок до плащането върху горепосочената сума се дължи проста лихва в размер на пределната лихва при отпускане на заем от Европейската централна банка, завишена с три пункта.

4. Единодушно отхвърля останалата част от претенцията на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски и френски език и обявено в съдебно заседание в сградата на Съда в Страсбург на 20 октомври 2015 година.

Лоранс Ърли
Секретар на отделението

Дийн Шпилман
Председател

В съответствие с чл. 45, § 2 от Конвенцията и правило 74, § 2 от Правилата на Съда към решението са представени като допълнения следните особени мнения:

а) особено мнение, потвърждаващо решението, на съдия Зупанчич;

б) единно особено мнение, потвърждаващо решението, на съдиите Калайджиева, Пинто де Албукерке и Туркович;

в) особено мнение, потвърждаващо решението, на съдия Силвис, към което се е присъединил съдия Шпилман;

г) особено мнение, изразяващо несъгласие с решението, на съдия Вехабович.

Д. С.
Т. Л. Е.

ОСОБЕНО МНЕНИЕ, ПОТВЪРЖДАВАЩО РЕШЕНИЕТО, НА СЪДИЯ ЗУПАНЧИЧ

1. Съгласен съм с резултата от делото. Независимо от това бих искал да обърна внимание на въпроса за приложението на това решение на национално ниво – доколкото, очевидно, възобновяването на процеса е естественото средство за поправяне на установеното от Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) процесуално нарушение.

2. Член 502 от Наказателно-процесуалния кодекс, в редакцията му след изменението през 2011 г., предвижда, че производството се възобновява при направено искане за преразглеждането на кое да е окончателно решение на националния съд поради установено от ЕСПЧ нарушение. Искането за възобновяване може да бъде направено в срок от 30 дни от датата, в която решението на ЕСПЧ е станало окончателно (§ 60 от текста на решението).¹

3. Във всички подобни случаи обаче въпросът не се свежда просто до възобновяването на производството. Ясно е, че при такива обстоятелства новият процес на национално ниво цели да поправи съществените пороци, сходни с „най-същностните процедурни грешки“ в националното право, които са първопричината да бъде допуснато нарушението. Несъмнено настоящият случай е граничен и засяга правото на заподозрения да има адвокат по свой избор. Но от това не произлиза задължението на национално ниво да бъдат поправени процесуалните пороци, довели до установяването на установеното от нас нарушение. При постановяване на решението мнозинството утвърждава презумпцията за предимството на правото на едно лице да не се самоуличава и акцентира върху повторния процес, но не конкретизира процедурните параметри, в които следва да се проведе новата процедура.

4. В настоящия случай нарушението по провеждане на разпит без съдействие е допуснато в т.нар. критична фаза на досъдебното

¹ Във връзка с това вж. Решение U-III-3304/2011 на Конституционния съд на Република Хърватия от 23 януари 2013 г. и презентацията на решението в статията на Зоран Бурич, озаглавена *Obaceza izvšenja konačnih presuda Suda za ljudska prava – u povodu odluke I rješenja Ustavnog suda Republike hrvatske broj U-III/3304/2011 od 23. Sijeunja 2013.*

производство, т.е. във фазата, чийто изход може да предреша изхода на целия процес. Или, както е казал Джордж Файфър: „Съветският наказателен кодекс не допуска присъствието на адвокат по време на разследването. Затова съветският съдебен процес удачно е описван като „обжалване на разследването в досъдебната фаза“ (Файфър, „Правосъдието в Москва“, 1964, с. 86). Метафората е повторена от американския съдия във Върховния съд А. Дж. Голдбърг по известното дело *Escobedo v. Illinois*, 378 U. S. 478 (1964), предшественик на *Miranda v. Arizona*, 384 U. S. 436 (1966). Четиридесет и две години по-късно по нашето дело *Salduz v. Turkey*, 36391/02 (2008), § 50, се поддържа, че „според Съда, макар че основната цел на чл. 6 от Конвенцията относно наказателното производство е да се гарантира справедлив процес от „съд“, компетентен да се произнесе по „каквото и да е наказателно обвинение“, това не означава, че разпоредбата е неприложима в досъдебното производство. Член 6 и особено § 3 от него са приложими, преди делото да бъде внесено в съда, ако и доколкото е възможно справедливостта на процеса да бъде сериозно засегната от изначалната неспособност да бъдат спазени неговите разпоредби [...]. Както Съдът вече е приемал в свои предходни решения, установеното в чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията е един от елементите на справедливия наказателен процес, предвиден в чл. 6, § 1 [...]“.

5. При тези обстоятелства се сблъскваме с въпроса за подходящите процесуални средства за поправяне, които да бъдат приложени от националните съдилища при повторното разглеждане на делото. Какво трябва да се направи с доказателствата, които е нямало да бъдат събрани от полицейските органи, ако заподозреният не беше разпитван в отсъствието на предвидения по закон негов представител? Въпросът обхваща и това в какъв обхват събраните по време на процеса срещу жалбоподателя доказателства са „плод на отровеното дърво“ – резултат от изначално допуснатото нарушение на правата на жалбоподателя по Конвенцията. Както се наемква по-горе, приложимият в случая тест е *sine qua non* тест, т.е. съмнението се разпростира върху всички доказателства, произтекли директно или индиректно от порочния разпит, проведен в критичното начало на производството на национално ниво.

6. Следователно въпросът е в правилото на изключване. За да има правото на процесуален представител някакво значение, в новия процес събраните в предходното производство „засегнати“ доказателства – „засегнати“, защото са събрани в отсъствието на процесуален представител според изискванията на закона – трябва съзнателно да бъдат изключени от материалите, отнасящи се до жалбоподателя, и нещо повече, новият съдебен състав, който разглежда делото, не трябва да бъде запознат със „засегнатите“ доказателства и не трябва да разчита на тях по време на последващия процес.

7. Това не може да бъде постигнато лесно в континенталната правна система, тъй като наказателното производство не познава института на т.нар. *voir-dire* процедура за подбор на членовете на журито. Във *voir-dire* процедурата членовете на журито може да бъдат директно изключени и може да бъдат изключени по определена причина. Например в нашия случай членовете на журито, които въз основа на вече придобито знание за този известен случай са формирали мнение за наказателната отговорност и т.н. на подсъдимия, ще бъдат изключени по тази причина. Така окончателният резултат би бил съставянето на жури, чиито членове, що се отнася до делото „Дворски“, имат необременено съзнание.

8. Според националното право се предполага, че делото ще бъде преразпределено на нов състав на съда, някои от членовете на който ще бъдат професионални съдии и някои – съдебни заседатели, като всички ще са избрани в съответствие с конституционното право на действителен съдия.² Независимо от това, като се има предвид известността на случая, няма гаранция, че тези съдии няма да имат вече оформено мнение и съответно ще могат да разгледат случая непредубедено. Щом духът веднъж е освободен от бутилката, той не може да бъде върнат обратно в нея.

9. От друга страна, правилото на изключване произтича от прецедентното право, от системата, в която присъдата „виновен“ или

² Right to the natural judge – така е наричано едно от основните средства за гарантиране на правото на справедлив процес – правото на едно лице да бъде съдено само и единствено от обикновен, предварително установен, притежаващ необходимата компетентност съдия или съдебен състав. На него съответства забраната на извънредните, *ad hoc*, *ex post facto* и специални съдилища. – Б. пр.

„невинен“ се произнася от журито. Журито разглежда конкретни допустими доказателствени материали. Въз основа на правилото на изключване, ако едно доказателство е недопустимо, журито няма да го види и няма да чуе за него. Процесуалната роля на съдията в системата на прецедентното право е да съблюдава допустимостта на доказателствата според добре развитата доктрина на доказателственото право.

10. В континенталната система този отрасъл на правото, свързан с допустимостта на доказателствата, не съществува. Вместо него се прилага принципът на „свободна преценка на доказателствата“, който се явява отговор в исторически план на предшестващите го механични правила, регулиращи стойността на конкретните доказателства. Преди десетилетия известният хърватски професор Владимир Байер е поддържал, че провалът на опита да се въведе институтът на журито в континенталната правна система се дължи тъкмо на липсата на доказателствено право, регламентиращо допустимостта на доказателствата по време на наказателното производство.

11. По този начин сме изправени пред проблема за изключването на „засегнатите“ доказателства, тъй като съобразно правилото за изключване, щом като едно доказателство вече е било представено в рамките на съответния процес, то не може да бъде изключено от познанието на съдебния състав.

12. Немското правило, според което съдията не може да се позовава на такива доказателства при излагане на аргументите си в мотивите към съдебния акт, е, меко казано, наивно, тъй като предполага способност на съдиите да пренебрегнат „засегнатите“ или недопустимите на друго основание доказателства.

13. В погрешното предположение, разкрито като такова от Бишъп Беркелей, че чрез описанието на доказателствата, установяващи една идея, се обяснява процесът, по който тя е достигната, се корени забраната в мотивите към съдебния акт да се посочват тези доказателства, които са недопустими въз основа на правилото на изключване. Това очевидно няма да възпре съдията да рационализира вече оформеното си „вътрешно си убеждение“, както го наричат французите.

14. Ако ефективността на правилото на изключване не бъде гарантирана при възобновяването на процеса, изглежда, единственото

решение за жалбоподателя е отново да се обърне към ЕСПЧ. Ако това стане, Съдът ще трябва да разреши този труден въпрос. Вниманието, този проблем не е характерен само за Хърватия. Повечето останали юрисдикции от континенталната система, които не разполагат с жури, биха били изправени пред този проблем. Това е и причината да повдигна тук този въпрос: в очакване на проблема за изключването на недопустими и „засегнати“ доказателства.

**ЕДИННО ОСОБЕНО МНЕНИЕ, ПОТВЪРЖДАВАЩО
РЕШЕНИЕТО, НА СЪДИИТЕ КАЛАЙДЖИЕВА,
ПИНТО ДЕ АЛБУКЕРКЕ И ТУРКОВИЧ**

1. Съгласни сме с позицията на мнозинството, че е допуснато нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията, но не споделяме изцяло изложените мотиви. Според нас настоящият случай повдига четири значими въпроса, които са основание за принципен подход. Първо, дали правото на достъп до адвокат по правило включва в себе си правото да се прибегне до правна помощ по избор на лицето от началния етап на производството. Второ, какво е съдържанието на правото на избор на адвокат. Трето, дали трябва към правото на лично избран адвокат да се прилага по-нисък стандарт на защита спрямо този за защита на правото на достъп до адвокат. Четвърто, дали Съдът трябва да направи преценка на справедливостта на процеса в неговата цялост и да приложи балансиращ тест (анализ на значимостта на допуснатото нарушение) в ситуации, при които на жалбоподателя е било отказано правото да избере адвокат по време на полицейското разследване, в хода на което той е направил самопризнания. Ние ще разгледаме тези въпроси, като вземем предвид практиката на Съда и актуалните стандарти на международната защита на правата на човека и международното наказателно право.

Правото на едно лице да бъде представлявано от лично избран от него адвокат от началния етап на производството

2. По делото *Salduz* Съдът приема, че по правило още от първия разпит на заподозрения от полицията трябва да му бъде осигурен адвокат, освен ако не може да се докаже с оглед на конкретните обстоятелства по случая, че съществуват наложителни причини то-

ва негово право да бъде ограничено.³ Дори в случаите, в които заподозреният е запазил мълчание и не е бил разпитван по време на задържането му, ограничаването на правото му на достъп до правна помощ от момента на неговото задържане може да не отговаря на изискванията на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията.⁴ Това е така, защото не е в правомощията на Съда да спекулира по какъв начин е щял да се отрази достъпът на жалбоподателя до адвокат по време на полицейското му задържане върху последвалото производство.⁵ Независимо от това делото *Salduz* остави открит въпроса дали и до каква степен в подобни случаи правото на достъп до адвокат включва в себе си и правото на лично избран адвокат. След делото *Salduz* правото на лично избран адвокат по време на досъдебното производство е било обсъждано, но никога не е било основният разглеждан въпрос.⁶ Ние приветстваме приетото от мнозинството, в § 78 и 108 от решението, изрично да признае правото на лично избран адвокат още от началния етап на производството и по този начин да разтълкува чл. 6, § 3 (с) в съответствие с международните правни стандарти. Независимо от това вярваме, че това заключение изискваше по-задълбочена аргументация.

3. В съпоставимите с Конвенцията международни инструменти, например в Международния пакт за граждански и политически права (чл. 14, § 3 (b)), Американската конвенция по правата на човека (чл. 8, § 2 (d)) и Африканската харта за правата на човека и народите (чл. 7, § 1 (с)), правото на заподозрения в досъдебното производство да получи съдействие от адвокат по свой избор не е изрично предвидено, но е признато в практиката.

4. Комитетът по правата на човека към ООН (КПЧООН) е приемал в множество случаи, че назначаването на адвокат от съда по време на досъдебното производство (дори за един ден) противоречи на принципа за справедлив процес, ако избран от обвиняемия

³ *Salduz v. Turkey* [ГО], № 36391/02, § 55, ЕСПЧ, 2008.

⁴ *Dayanan v. Turkey*, № 3377/03, § 32-33, 13 октомври 2009 г.

⁵ Вж. *Salduz*, цитирано по-горе, § 58, и *Huseyn and Others v. Azerbaijan*, № 35485/05, 45553/05, 35680/05 и 36085/05, § 172, 26 юли 2011 г.

⁶ Вж. *Martin v. Estonia*, № 35985/09, § 90 и 93, 30 май 2013 г., и *Erkapić v. Croatia*, № 51198, § 82-89, 25 април 2013 г.

квалифициран адвокат е бил на разположение и е искал да го представлява⁷ и ако са били извършени действия по разследването.⁸ Понататък, в своя Общ коментар № 32⁹, КПЧООН е наблегнал на това, че правото на съвещание със защитник изисква на обвиняемия незабавно да бъде осигурен достъп до защитник. В допълнение, КПЧООН заявява, че „всяко лице, което е задържано, трябва незабавно да има достъп до адвокат“.¹⁰ Аналогично това право е систе-

⁷ Вж. напр. *Kasimov v. Uzbekistan*, Communication № 1378/2005, 30 юли 2009 г., § 9.6, и *Aleksandr Butovenko v. Ukraine*, Communication № 1412/2005, ССРР/С/102/Д1412/2005, 19 юли 2011 г., § 7.8. От особен интерес във връзка с настоящия случай е делото *Lyashkevich v. Uzbekistan*, Communication № 1552/2007, ССРР/С/98/Д/1552/2007, 11 май 2010 г., § 9.4, където жалбоподателката твърди, че правото на защита на нейния син е било нарушено конкретно защото на адвокат, когото тя е ангажирала на 11 август 2003 г., не е било позволено да представлява сина ѝ в този ден, макар точно тогава да са извършвани важни процесуално-следствени действия. КПЧООН е отбелязал, че правителството е заявило единствено, че всички действия по разследването спрямо г-н Ляшкевич са били извършени в присъствието на адвокат, без да коментира въпроса за достъпа на г-н Ляшкевич до наетия му адвокат. При тези обстоятелства и при липсата на друга информация от страните КПЧООН е заключил, че като не е осигурен достъп на сина на жалбоподателката до правна защита по негов избор на съответния ден и в същото време са проведени разпит и други действия по разследването спрямо него, е допуснато нарушение на правото на г-н Ляшкевич по чл. 14, § 3 (b) от Международния пакт за граждански и политически права.

⁸ Вж. за разграничение *Pavel Levinov v. Belarus*, Communication № 1812/2008, ССРР/С/102/Д/1812/2008, 25 август 2011 г., § 8.3. Жалбоподателят твърди нарушение на правото му на защита по чл. 14, § 3 (b) от Пакта, тъй като незабавно след задържането му са му отказали да допуснат негов роднина или близък да го представлява, независимо че те са се намирили в полицейското управление по време на задържането, и не са му предоставили възможност да си упълномощи адвокат. КПЧООН отбелязва, че по време на съдебното производство срещу него той е бил представляван от защитник, а от представените материали не личи преди започването на процеса спрямо него да са били извършвани каквито и да било действия по разследването. Затова КПЧООН приема, че правото на защита на г-н Левинов не е било нарушено.

⁹ Общ коментар № 32, член 14: Равенство пред съда и съдебните юрисдикции и право на справедлив процес (ССРР/С/ГС/32 (2007)).

¹⁰ Вж. Заключителното становище на КПЧООН, Грузия (ССРР/С/79 Add. 75, 1 април 1997 г., § 27). Вж. също и Доклада на специалния рапортър за независимостта и съдиите и адвокатите във връзка с мисията на специалния рапортър в Обединеното кралство, E/CN. 4/1998/39/Add. 4, 5 март 1998 г., § 47.

матично утвърждавано в практиката на Интерамериканския съд по правата на човека¹¹ и Африканската комисия по права на човека и народите.¹²

5. Директива 2013/48/EU на Европейския съюз гарантира на всички заподозрени правото да бъдат консултирани от адвокат от първия етап на полицейския разпит и през всички следващи етапи на наказателното производство и производството по европейска заповед за арест и правото при задържането и по време на ареста те да общуват със своето семейство и с консулските служби, ако се намират извън родината си.¹³

6. Правото на достъп до лично избран адвокат в досъдебното производство е уредено и в европейското (вж. § 2–65 от решението)¹⁴ и международното право с незадължителен характер.¹⁵ Това

¹¹ Вж. напр. *Barreto Levia v. Venezuela*, решение от 17 ноември 2009 г. (по същество, обезщетение и разноски), § 58-64, и по-конкретно § 62: „Ако правото на защита възниква от момента, в който е разпоредено разследване срещу едно лице (§ 29 по-горе), обвиняемият трябва да има достъп до правна защита от този момент нататък, особено в етапа от процедурата, в който той дава обяснения. Да се препятства възможността обвиняемият да бъде съветван от защитник, означава правото му на защита да бъде силно ограничено, което води до процесуален дисбаланс и оставя индивида беззащитен пред наказващите органи“.

¹² Вж. напр. *Avocats sans Frontières (on behalf of Bwampamyé) v. Burundi*, октомври/ноември 2000 г. Комисията е заключила (в § 30), че е в интерес на правосъдието обвиняемият да се ползва от съдействието на адвокат „във всеки етап от производството“.

¹³ Директива 2013/48/EU от 22 октомври 2013 г. за правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест.

¹⁴ След посещението си в Турция Европейският комитет за предотвратяване на нечовешкото и унижително отношение или наказание и на изтезанията (КПИ) публикува доклад, според който: „Още веднъж се препоръчва на всяко лице, лишено от свобода от правоприлагащите органи, включително заподозрените в извършване на престъпление, попадащо в компетентността на съдилищата за държавна сигурност, още от първия момент на задържането му да бъде осигурено правото му на достъп до адвокат. КПИ признава, че с цел да бъдат защитени законните интереси на полицейското разследване в изключителни случаи може да е необходимо достъпът на лицето до избран от него адвокат да бъде отложен за определен период от време; въпреки това в тези случаи трябва да бъде осигурен достъп до друг независим адвокат“ (CPT/INF (2001) 25, § 61).

¹⁵ В своя Общ коментар № 2 Комитетът против изтезанията (КПИ) посочва:

напълно съответства на Принцип № 1 от Основните принципи на ООН за ролята на адвокатите, в който е утвърдено, че „всяко лице има право да потърси съдействието на адвокат по свой избор, който да пази и утвърждава неговите права и да ги защитава във всички етапи от наказателното производство“.¹⁶ Конкретно в Принцип № 5 от Основните принципи на ООН за ролята на адвокатите и в Принцип № 7 от Принципите за справедлив процес и право на обезщетение¹⁷ е предвидено, че когато едно лице е арестувано, обвинено или задържано, то незабавно трябва да бъде информирано за правото му на защитник по негов избор. Накрая, чл. 7 от Основните принципи за ролята на адвокатите изисква от правителствата да гарантират, че всички лица, които са арестувани или задържани, ще имат достъп до адвокат до 48 часа от момента на тяхното задържане или арест.

7. В международното наказателно право правото на избор на адвокат в досъдебното производство е добре уредено както в нормативните актове и правилата на различните международни съдилища, регламентиращи процедурата и доказателствените материали, така и в практиката. Въз основа на чл. 21, § 4 от Статута за Международния наказателен съд за бивша Югославия (МНСЮ), чл. 20, § 4 от Статута за Международния наказателен съд за Руанда (МНСР), чл. 17, § 4 от Статута за Специалния съд за Сиера Леоне (СССЛ) и чл. 55, § 2, чл. 56 и чл. 67, § 1 (d) от Статута на Международния наказателен съд (СМНС) се е установила практика едва малък процент от обвиняемите да бъдат представлявани от частно заплатени адвокати, избрани от тях самите. В мнозинството от случаите съди-

„Някои основни гаранции са приложими спрямо всички лица, лишени от свобода. Някои от тях са конкретизирани в Конвенцията и Комитетът системно призовава държавите членки да ги прилагат. Препоръките на Комитета относно ефективните мерки целят изясняването на актуалните основи и не са изчерпателни. Тези гаранции включват наред с други... правото на незабавен достъп до независима правна помощ“ (Общ коментар на КПИ, 24 януари 2008 г. (CAT/C/GC/2), § 13).

¹⁶ Приети на Осмия конгрес на ООН за превенция на престъпността и поведението на правонарушителите, Хавана, Куба, 27 август – 7 септември 1990 г.

¹⁷ Анекс II, HRC, Окончателен доклад, Сесия 46, E/CN.4/Sub.2/1994/24, 3 юни 1994 г.

лицата предоставят на обвиняемия списък с одобрени адвокати, от които те могат да избират. В тези случаи съдилищата са задължени съевременно да назначат защитник за цялото производство, включително за времето на провеждане на разпит на обвиняемия.¹⁸ Когато правото на защитник не е зачетено, събраните в резултат на това нарушения доказателства трябва да бъдат изключени.¹⁹

Информиран и свободен избор на адвокат

8. Според нас главният въпрос по делото *Dvorski* е дали държавните органи са предприели необходимите активни стъпки, с които да гарантират възможността жалбоподателят ефективно да се възползва от правото си на адвокатска помощ по свой избор – с други думи, да му осигурят информацията, с която разполагат, която в контекста на националното право му е била необходима, за да направи информиран избор на адвокат. Както мнозинството е заключило, „полицейските органи не са информирали жалбоподателя нито за съществуващата възможност Г. М. да го консултира, нито за присъствието на Г. М. в Полицейското управление – Риека“ (вж. § 112 от решението) и както се акцентира в решението (вж. § 93), „Следователно, макар жалбоподателят официално да е избрал адвокат М. Р. да го представлява по време на полицейския разпит, този избор не е бил информиран“.

9. В съответствие с хърватския Наказателно-процесуален кодекс полицейските органи са имали задължение да съдействат на заподозрените да си набавят необходимата информация, въз основа

¹⁸ Вж. решение на апелативния състав на МНСЮ *Prlić et al.*, 5 септември 2008 г., § 14; решение на апелативния състав на МНСР *Nahimana et al.*, 28 ноември 2007 г., § 172-174; и решение на апелативния състав на МНС, *Lubanga*, 20 април 2007 г., § 6.

¹⁹ Вж. определение на МНСЮ по делото *Prosecutor v. Delaičić, Mucić, Delić and Landzo* по направеното от Здравко Мучич искане за изключването на доказателства, 2 септември 1997 г., § 43 и 55; определение на МНСР по делото *Prosecutor v. Bagosora et al.* по искането на прокуратурата за допускането на определени материали като доказателства на основание Правило 89 (С), 14 октомври 2004 г., § 21; и определение по делото *Prosecutor v. Karemera, Ngirumpatse and Nzirorera* относно искането на прокуратурата за допускането като доказателства на проведените с Джозеф Нзирорера и Матийо Нгирумпатзе беседи след тяхното задържане, 2 ноември 2007 г., § 23-32.

на която да направят информиран избор на процесуален представител, като им предоставят списък с адвокатите на разположение. Поради това, че националните законови разпоредби оправомощават роднините на обвиняемия да му ангажират адвокат и съответно предоставят възможност на обвиняемия да откаже да се ползва от услугите на ангажирания от роднините му адвокат, както и правото да упълномощи устно адвокат пред органите, извършващи процесуалните действия, е било необходимо – след като жалбоподателят изрично е изявил желанието си да ангажира адвокат – той да бъде информиран за обстоятелството, че неговите родители вече са му ангажирали такъв.²⁰

10. Ответното правителство никога не е оспорило пропуската на полицейските органи да информират жалбоподателя за ангажирания от родителите му адвокат, нито е изложило обективно и разумно оправдание за своя пропуск, а в същото време жалбоподателят се е отказал от избрания адвокат и се е отрекъл от самопризнанията си в първия възможен момент – още на следващия ден. Правителството не е удовлетворило носената от него доказателствена тежест, тъй като не е успяло да докаже, че на жалбоподателя е била осигурена справедлива възможност да упражни правото си свободно да си избере адвокат.

11. Единствената посочена от правителството причина жалбоподателят да не бъде информиран за ангажирания от родителите му адвокат Г. М. е обстоятелството, че според полицейските органи и националните съдилища Г. М. не е бил валидно упълномощен да представлява жалбоподателя в необходимия момент. Във връзка с това Съдът отбелязва изложеното пред националните власти твърдение на Г. М., че на 14 март 2007 г. той е притежавал писмено пълномощно, предоставено му от бащата на жалбоподателя (вж. § 24 от решението). Това твърдение е било отхвърлено, макар и неубедително, по време на националното производство (вж. § 55 и 95 от решението). Задържането на подобна информация по формални съображения – например защото адвокатът не е имал писмено пълномощно – в ситуация, при която адвокатът е представлявал жалбоподателя по друго наказателно производство и е общувал по телефона

²⁰ Вж. § 60 и 105 от решението.

с майката на жалбоподателя в Италия, и полицейските органи са били информирани за всички тези обстоятелства, не може да бъде обективно и разумно оправдано.

12. На последно място, правителството е твърдяло, че на 14 март 2007 г. жалбоподателят е имал възможност да избира от списък с дежурни адвокати, но не е предоставило на Съда копие от списъка. Жалбоподателят поддържа, че подобен списък не е имало. Правителството е отговорило, че в архивите на полицейското управление не се съхраняват подобни списъци. Вместо това правителството е представило списък, за който се твърди, че по съдържание е идентичен със списъка от 2007 година. При наличието на две взаимноизключващи се предположения за съществуването на списъка от 2007 година ние сме убедени, че върху правителството пада тежестта да докаже твърдението си, че списъкът е съществувал и че е бил представен на жалбоподателя. Правителството е трябвало да докаже позитивния факт, че списъкът е съществувал и че жалбоподателят е избрал адвокат от него; не е задължение за жалбоподателя да докаже отрицателния факт – че списъкът не е съществувал и че той не е имал възможност да си избере защитник по този начин. Правителството не е успяло да представи пред Съда относими в тази връзка доказателства.

13. Според нас това е достатъчно да се направи извод, че пропускът да се предостави на жалбоподателя необходимата му информация представлява бездействие, равняващо се на нарушение, което неправомерно го е лишило от първоначално избрания от него защитник. С други думи, имало е намеса в правото му на свободен и информиран избор на адвокат. Подобна намеса неизбежно поражда съмнения, че полицейските органи може да не са действали добросъвестно и по този начин да не са успели ефективно да гарантират упражняването на правото му на защита по чл. 6, § 3 (с) и правото му на справедлив процес по чл. 6, § 1.

Неправомерно лишаване от възможност за избор на адвокат

14. Целта на правото на лично избран адвокат е да гарантира справедливостта на наказателното производство чрез подходяща професионална помощ. При липсата на доказателства за противното неоснователният отказ, ограничаване или намеса при упражняването

на това право винаги неизбежно ще оставя впечатление за опит от страна на държавните органи да повлияят върху избора на заподозрения на професионална помощ, за да му наложат „удобен“ за полицията или за обвинението адвокат, и ще поражда съмнения и подозрения, че цели да измами или подведе обвиняемия, за да бъдат събрани доказателства в нарушение на принципите на справедливост.²¹ Дори само проявата на недобросъвестност от страна на полицейските органи е достатъчна да предизвика съмнение дали даденото при подобни обстоятелства самопризнание е в действителност доброволно.

15. По тази причина ние не смятаме неоправдания или неправилен „отказ на правото на избор“ за „по-малко значим“ от неоправдан или неправилен „отказ на правото на достъп“. Противно на мнозинството, ние вярваме, че обстоятелствата в *Dvorski* трябваше да бъдат анализирани, като се следва същата линия на аргументацията, каквато и по делото *Salduz*. Затова ние не сме съгласни, че делата *Croissant*²² и *Klimentyev*²³, в които се разглеждат въпросите за основателността на „отказа на правото на избор“ на адвокат, са приложими в настоящия случай.

Въздействието на структурните грешки върху справедливостта на наказателното производство

16. В наказателното производство съществуват някои процесуални права, толкова същностни за справедливия процес, че тяхното засягане никога не може да бъде справедливо.²⁴ Нарушаването на

²¹ Понякога за обвиняемия може да бъде по-увреждащо да бъде представяван от натрапен му под каквато и да е форма от държавата адвокат (било поради пълната липса на избор или поради липсата на пълноценен избор, или защото изборът неоснователно е бил ограничен), отколкото изобщо да не бъде представяван от адвокат. За примери за това вж. делата на КПЧООН, на Интерамериканския съд по права на човека и на Африканската комисия, цитирани по-горе.

²² *Croissant v. Germany*, 25 септември 1992 г., Series A № 237-B.

²³ *Klimentyev v. Russia*, № 46503/99, 16 ноември 2006 г.

²⁴ По думите на Върховния съд на САЩ „нарушаването им никога не може да бъде третирано като безвредна грешка“. Вж. *Chapman v. California*, 386 U. S. 18 (1967), в което като примери за структурни пороци се посочват случаите на предубеден съдия, на изтръгнато самопризнание и на препятстване на право на защитник.

тези правила води до структурен порок, който засяга рамките, в които се провежда процесът.²⁵

17. Съдът вече е приемал, че подобни структурни пороци могат да възникнат във връзка със самопризнания, получени в нарушение на чл. 3, и с доказателства, събрани като пряк резултат от прилагането на мъчения²⁶ или при непромоерен отказ на достъп до адвокат.²⁷ Както Съдът подчертава в делото *Salduz*, получените по време на досъдебното производство доказателства определят рамката, в която обвинението ще бъде разгледано от съда, поради което допускането на подобен процесуален порок в тази фаза неизбежно ще се отрази на справедливостта на процеса.²⁸ Откакто правилото за изключване от доказателствената съвкупност е наложено с цел защитата на правото на лицата да не се самоуличават, употребата на доказателства, събрани в нарушение на това основно право, винаги води до несправедлив процес независимо от останалите обстоятелства по делото. Така по делото *Salduz* Съдът приема, че всяко осъждане, основано на обяснение или изявление, дадени в нарушение на правото на достъп до адвокат, представлява нарушение на общото право на справедлив процес по чл. 6, § 1 от Конвенцията.²⁹ С други думи, в делото *Salduz* се въвежда правилото за автоматичното изключване от доказателствената съвкупност на самопризнания, направени при разпит, проведен в отсъствието на адвокат, ако не съ-

²⁵ Вж. *Arizona v. Fulminante*, 499 U. S. 279, 309-310.

²⁶ Вж. *Jalloh v. Germany* [ГО], № 54810/00, § § 99 и 105, ECHR 2006 – IX; *Harutyunyan v. Armenia*, № 36549/03, § 63, ECHR 2007-III; и *Gäfgen v. Germany* [ГО], № 22978/05, § 176 ECHR 2010.

²⁷ Вж. *Salduz*, цитирано по-горе, § 58.

²⁸ Вж. *Salduz*, цитирано по-горе, § 54, и *Dayanan*, цитирано по-горе, § 33. Същият подход е приложен и в *Huseyn and Others* (цитирано по-горе, § 172): „Изглежда, в първите дни от задържането им първият, третият и четвъртият жалбоподател са разпитани, без да се ползват от правна помощ, и са дали обяснения, включени в материалите по наказателното дело. По нищо не изглежда някой от тях изрично да се е отказал от правото си на адвокат, след като е бил задържан. Като се има предвид наличната информация, Съдът не може да спекулира как точно би се отразило участието на адвокат на последвалото производство и дали отсъствието на адвокат по време на този период неоправимо е засегнало тяхното право на защита“.

²⁹ Вж. делото *Salduz*, цит. по-горе, § 55 и 58.

ществуват основателни причини достъпът до адвокат да е бил ограничен (това са случаите, в които неоснователно е бил отказан достъпът до адвокат).

18. Ние приемаме, че неправилният отказ да се осигури избор на адвокат представлява друг пример за структурен порок в наказателното производство, който автоматично трябва да води до изключването на засегнатите от порока самопризнания от доказателствените материали.³⁰ Ако опорочените самопризнания не бъдат изключени преди съдебния процес, подобна грешка сама по себе си следва да се счита за нарушение на Конвенцията, без да е необходимо да се прави преценка за справедливостта на процеса в неговата цялост. Ако това доказателство бъде доведено до знанието на съдебния състав, който разглежда делото, признаването на подсъдимия за виновен автоматично следва да бъде отменено. Няма друг правен способ, който да може да поправи подобен порок и в крайна сметка да осигури фундаменталното право на справедлив процес. По наше мнение употребата на какъвто и да е тест за баланс в подобни ситуации заплашва да подчини фундаменталната гаранция за

³⁰ Както посочва съдия Скалия, „различите адвокати прилагат различни стратегии спрямо разследването и разкриването, развитието на линията на защита, подбора на съдебни заседатели, воденето на свидетели, стила на провеждане на разпитите на свидетелите и на пледоариите. Изборът на адвокат предопределя дали и при какви условия обвиняемият съдейства на обвинението, дали да се водят преговори за споразумение, или да се стигне до съдебен процес. В светлината на тези неизброими аспекти от процесуалното представителство неправилният отказ да бъде осигурен защитник се отразява пряко върху „рамката, в която процесът продължава“, *Fulminante*, цит. по-горе, с. 310 – или дали изобщо продължава. Невъзможно е да се знае какви са щели да бъдат различните решения, взети от недопуснатия защитник, а оттам и да се разпростре отражението на тези решения върху изхода от производството... В тези случаи анализът за значимостта на допуснатото нарушение би бил спекулативно изследване на това какво е можело да се случи в една алтернативна действителност“ (*United States v. Gonzalez-Lopez*, 548 U. S. 140 (2006)). Подобни структурни пороци включват нарушаване на правото на защитник (вж. *Gideon v. Wainwright*, 372 U. S. 335 (1963)), отричането на правото на лицето да се представлява самò (вж. *McKaskle v. Wiggins*, 465 U. S. 168, 177-178, № 8 (1984)), нарушаване на правото на едно лице да бъде съдено от жури чрез даването на порочни указания относно основателното съмнение (вж. *Sullivan v. Louisiana*, 508 U. S. 275 (1993)).

свободен избор на правна помощ на други интереси, които са по-малко значими или изобщо не са значими за Конвенцията.

19. При внимателен прочит на § 111 и 112 от решението се вижда, че принципът за преценка на справедливостта на наказателния процес като цяло се прилага само на думи, защото в крайна сметка мнозинството е на мнение, че трябва да се вземе предвид „вероятно същественото отражение“ на самопризнанията на жалбоподателя върху по-нататъшното развитие на наказателното производство срещу него. Това означава, че според мнозинството неправомерното лишаване на жалбоподателя от възможността да си избере адвокат създава предубеждение, което няма нужда да бъде преценявано в контекста на другите представени доказателства, за да се прецени дали допуснатото нарушение е значимо и дали производството е било справедливо като цяло. „Вероятното отражение“ на процесуалния порок е достатъчно основание мнозинството да приеме нарушение на чл. 6. Този изказ по своята същност не се различава особено от *Salduz* или от *Huseyn and Others*.³¹

20. Извършването на преценка за справедливостта на процеса в неговата цялост чрез прилагането на балансиращ тест е твърде изменчив подход. Съществува потенциална опасност по този начин да се предостави твърде голяма свобода на преценка относно начина, по който нарушенията на основни процесуални права, като например правото за личен избор на адвокат, се съпоставят с други процесуални интереси. Както преценката за значимост на допуснатото нарушение, така и преценката за справедливостта на процеса като цяло може да доведе до порочни резултати тогава, когато например едно особено убедително доказателство като самопризнанието на обвиняемия, направено в отсъствието на независима правна помощ, се окаже сред материалите по делото и впоследствие стане част от съдебния процес. Да се смята противното, е проява или на непознаване на уникалната роля, която заема адвокатът в наказателното производство като „пазител на процесуалните правила“, или целенасочено отричане на държавата, подчинена на върховенството на закона.³²

³¹ Вж. *Salduz*, цит. по-горе, § 58, и *Huseyn and Others*, цит. по-горе, § 172.

³² Вж. *Enssilin, Baader and Raspe v. the Federal Republic of Germany*, № 7572/76, 7586/76 и 7587/76, решение на Комисията от 8 юли 1978 г., § 20.

По думите на Андрю Ашуърд³³ „критерият за справедлив процес е достатъчно гъвкав, така че при множеството балансиращи фактори всеки съдия да може да сложи своя отпечатък върху съдържанието на понятието „справедлив процес“.“ Следователно мнозинството трябваше изрично да отхвърли възможността неоснователният отказ да се осигури избор на адвокат да бъде балансиран с каквито и да е други интереси, както Съдът системно е правил при съпоставими случаи на неоснователен „отказ да бъде осигурен достъп“ до адвокат по делата *Salduz, Dayanan и Huseyn and Others*.

Заклучение

21. Ние споделяме позицията, че правото на достъп до адвокат включва и правото да бъде използван избран от лицето адвокат от началния етап на производството, което означава право на информиран и свободен избор. Като негова последица съзнателното укриване на необходимата информация от заподозрения, когато той избира своя защитник, представлява неправилен отказ на правото на адвокат. Препятстването на правото на избор на адвокат не е „по-малко значим въпрос“ от препятстването на правото на достъп до адвокат, що се отнася до неговите правни последици. Както препятстването на правото на достъп до адвокат, така и препятстването на правото на избор на адвокат представляват структурни пороци на наказателното производство, които би трябвало автоматично да водят до изключването от доказателствената съвкупност, преди съдебния процес, на самопризнанията, опорочени от това нарушение. Ако подсъдимият бъде признат за виновен, след като такива опорочени доказателства са били доведени до знанието на съдебния състав, разглеждащ делото, съдебният акт трябва автоматично да бъде отменен. Ако все още не е изтекла давността за наказателното преследване на извършеното престъпление, производството може да бъде възобновено при изключването на целия опорочен доказателствен материал.

³³ Ашуърд, А. Изключването на доказателства като защита на правата. – Crim. L. Rev., 1977, p. 723.

**ОСОБЕНО МНЕНИЕ, ПОТВЪРЖДАВАЩО РЕШЕНИЕТО, НА
СЪДИЯ СИЛВИС, КЪМ КОЕТО СЕ Е ПРИСЪЕДИНИЛ
СЪДИЯ ШПИЛМАН**

1. Съгласен съм с признаването на нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) по делото. Но не съм съгласен със съществена част от мотивите към решението.

2. Същността на въпроса, който поставям в това особено мнение, се отнася до начина, по който Съдът прави разграничение между два случая: 1) на препятстване на правото на достъп до адвокат, за което се изискват „основателни причини“, и правото на защита да не бъде прекомерно засегнато (вж. *Salduz v. Turkey* [ГО], № 36391/02, § 55, ECHR 2008), и 2) на „препятстване на правото на избор“ на адвокат, за което се изискват „основателни и достатъчни“ причини и трябва справедливостта на процеса в неговата цялост да не е накърнена (вж. *Croissant v. Germany*, 25 септември 1992 г., § 31, Series A № 237-B). В § 81 от решението Съдът посочва, че препятстването на избора на адвокат е „по-малко значим въпрос“, и приема, че разглежданият случай трябва да бъде класифициран по този начин. По мое разбиране, като е подкрепило това виждане, мнозинството е пропуснало същността на това дело – че очевидно полицейските органи са се опитали да упражнят контрол върху защитата по време на началния етап на производството в нарушение на националното законодателство и на Конвенцията. Според мен съчетанието между действията на полицейските органи, с които те са попречили на достъпа на ангажирания адвокат до жалбоподателя, и едновременно с това са се намесили в свободния избор на жалбоподателя на защитник, като са укрили от него относимата информация, съвсем не представлява „по-малко значим въпрос“ в сравнение с явното препятстване на достъпа до адвокат.

3. Фактите по случая може да бъдат обобщени по следния начин. Жалбоподателят е бил арестуван като заподозрян във връзка с три убийства, въоръжен грабеж и палеж. Преди началото на полицейския разпит единият родител (или родителите) на жалбоподателя е ангажирал адвокат (Г. М.), който е бил готов да защитава обвиняемия – възможност, която е правно регламентирана в хърватското законодателство. Ангажираният адвокат Г. М. незабавно се е явил в полицейското управление, за да се срещне със своя клиент. Но поли-

цейските органи са му отказали достъп до жалбоподателя, защото се твърди, че той не бил представил писмено пълномощно. Жалбоподателят не е бил уведомен нито за присъствието на адвоката в полицейското управление, нито за предприетите действия от единия (или двамата) му родител (и). При първоначалния полицейски разпит и в присъствието на друг адвокат, който по случайност се оказал бивш началник на полицията в района, в който жалбоподателят е бил задържан, последният признал, че е извършил престъпленията. Правителството твърди, че жалбоподателят е избрал този адвокат от списък, предоставен му от полицейските органи, което означавало, че той е бил представляван от избран от него адвокат. Това направено в началото самопризнание е използвано като доказателство.

4. В началото е важно да се посочи, че хърватският Наказателно-процесуален кодекс (НПК) регламентира избора на адвокат по такъв начин, че допуска възможността родител на обвиняемия да му ангажира адвокат, освен ако обвиняемият изрично не откаже това (НПК, чл. 62, § 1 и 4). Параграф 6 от чл. 62 предвижда, че защитникът трябва да представи пълномощното си на държавните органи, ръководещи производството. Обвиняемият обаче може да упълномощи адвокат и устно пред водещите процеса органи, в който случай това обстоятелство трябва да се впише в протокола. Според чл. 177, § 5 по искане на заподозрения полицейските органи трябва да му предоставят възможност да си ангажира адвокат и за тази цел те трябва да прекъснат разпита на обвиняемия до появата на адвоката или поне за период от три часа от момента, в който заподозреният е поискал защитник. Ако от обстоятелствата става ясно, че избраният адвокат няма да може да се яви за този период от време, полицейските органи трябва да предоставят на заподозрения възможност да си избере адвокат от списъка с дежурни адвокати, осигурен на компетентните полицейски власти от областните бюра на Хърватския адвокатски съвет.

5. Съдът е констатирал, че правителството е посочило като единствена причина Г. М. да не бъде допуснат до жалбоподателя обстоятелството, че според тях Г. М. не е бил надлежно упълномощен да го представлява. В същото време правителството не е оспорило твърдението, че жалбоподателят не е бил информиран към онзи момент, че Г. М. се е опитвал да се срещне с него в полицейското

управление. Съдът е отбелязал, че Г. М. е твърдял пред държавните органи, че на 14 март 2007 г. е разполагал с писмено пълномощно, предоставено му от родителите на жалбоподателя. Това твърдение не е опровергано по убедителен начин по време на вътрешното производство. Нещо повече, към материалите от производството, комплектувани от разследващия съдия при довеждането на жалбоподателя от полицията пред него на 15 март 2007 г., е било приложено писмено пълномощно.

6. Принципът на правото на правна помощ е закрепен в чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията: „Всяко лице, обвинено в извършването на престъпление, [има право] да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор“. Защитата, предоставена на лицата, обвинени в извършване на престъпление, не е ограничена само до съдебното производство. В *Imbriosca v. Switzerland* Съдът приема (§ 36): „Със сигурност основната цел на чл. 6 от Конвенцията относно наказателните дела е да гарантира справедлив процес от съд, притежаващ компетентността да разгледа кое да е наказателно обвинение, но това не означава, че разпоредбата е неприложима за досъдебното производство“.³⁴ Член 6, § 3 (с) обхваща определени аспекти от правото на справедлив процес по смисъла на чл. 6, § 1 (вж. *Correia de Matos v. Portugal* (решение по допустимостта)³⁵ и *Foucher v. France*, § 30).³⁶ Тази буква от разпоредбата гарантира, че воденото срещу обвиняемия производство няма да бъде проведено, без делото да е било представено по подходящ начин на защитата (*Pakelli v. Germany*, доклад на Комисията, § 84).³⁷ Предвидените в § 3 на чл. 6

³⁴ Вж. *Imbriosca v. Switzerland*, 24 ноември 1993 г., Series A № 275.

³⁵ Вж. *Correia de Matos v. Portugal* (решение по допустимостта), № 48188/99, ECHR 2001-XII.

³⁶ Вж. *Foucher v. France*, 18 март 1997 г., *Reports on judgements and decisions* 1997-II.

³⁷ Вж. *Pakelli v. Germany*, № 8398/78, доклад на Комисията от 12 декември 1981 г.; интересно е, че в решението по същото дело (*Pakelli v. Germany*, 25 април 1983 г., § 42, Series A № 64) Съдът е приел, че е допуснато нарушение на чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията, и в същото време, както много рядко се случва, е постановил: „Констатацията за допуснато нарушение на чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията освобождава Съда от задължението да изследва случая и в светлината на § 1 (вж. *mutatis mutandis* по-горе споменатото решение *Deweer*, Series A, № 35, с. 30-31, § 56)“.

гаранции са специфични аспекти от правото на справедлив процес, закрепено в чл. 6, § 1, които трябва да бъдат взети предвид при оценката на този въпрос.³⁸ Действителната им цел е да допринесат за осигуряването на справедливостта на процеса в неговата цялост.³⁹ Но те не са самоцел: спазването на изискванията за справедлив процес трябва да бъде преценявано във всеки отделен случай, като се взема предвид развитието на производството като цяло, а не въз основа на изолирана преценка на определен аспект от случая.

7. За да направи разграничението между случаите, отнасящи се до „препятстване на правото на достъп“ и „препятстване на правото на избор“, Съдът се позовава на три дела, при които свободният избор на адвокат е ограничен или изцяло препятстван (*Croissant*, цит. по-горе; *Klimentyev v. Russia*, № 46503/99, 16 ноември 2006 г.; и *Martin v. Estonia*, № 35985/09, 30 май 2013 г.). Предлагам да разгледаме тези дела по-отблизо:

а) По делото *Croissant* жалбоподателят е оспорил отказа да му бъде позволено да замени адвоката, на когото е нямал доверие, но който въпреки това е бил назначен от съда в момент, в който жалбоподателят вече е представляван от двама адвокати, към които е демонстрирал доверието си. При тези обстоятелства Съдът е приел, че националните съдилища са имали основателни и достатъчни причини да не се съобразят с желанията на подсъдимия.

б) По делото *Klimentyev* жалбоподателят се е оплакал от отказа на националните съдилища да допуснат още един адвокат да се присъедини към защитата. Съдът е установил, че са липсвали данни екипът от защитници на жалбоподателя, включващ адвокат и служебен защитник, да не е могъл да го представлява качествено и пълноценно да участва в съдебните заседания. Следователно Съдът не е могъл да заключи, че представителството на жалбоподателя е било незадоволително и че отказът на съдебния състав да допусне поискания от него адвокат ведно с факта, че жалбоподателят не е

³⁸ Вж. *Imbroscia*, цит. по-горе, § 37; също и решенията след делото *Salduz Gäfgen v. Germany* [ГО], № 22978/05, § 169, ЕЧПР 2010, и *Sakhnovskiy v. Russia* [ГО], № 21272/03, § 94, 2 ноември 2010 г.

³⁹ Вж. *Mayzit v. Russia*, № 63378/00, § 77, 20 януари 2005 г., и *Seleznev v. Russia*, № 15591/03, § 67, 26 юни 2008 г.

имал необходимост от консултиране по международно право, представлява неоснователно и непропорционално ограничение на правото на жалбоподателя да се защитава чрез правна помощ по негов избор.

в) По делото *Martin v. Estonia* са направени следните оплаквания: на избрания от жалбоподателя защитник е отказан достъп до неговия клиент, като върху жалбоподателя е оказан натиск да се откаже от неговите услуги; служебният защитник е обслужвал поскоро интересите на държавните органи, отколкото тези на жалбоподателя; признаването на жалбоподателя за виновен в извършването на убийство е било основано на доказателства, събрани в досъдебното производство в нарушение на правото му на защита; Апелативният съд е взел предвид тези доказателства, въпреки че ги е приел за недопустими. Съдът е приел, че в контекста на фактите по случая искането на жалбоподателя да замени избрания от него (от неговите родители) адвокат не може да се счита за искрено. Приел е, че е допуснато нарушение на правото на жалбоподателя да се защитава чрез избран от него защитник. Съдът е изразил притеснение относно неспособността на държавните органи да се съобразят с правото на жалбоподателя на защита и с правото му да не се самоуличава. Цитираният от Съда тест дали в случая е имало основателни и достатъчни причини изборът на адвокат да бъде ограничен според мен далеч не е бил централният за делото въпрос.

8. По мое мнение делата *Croissant*, *Klimentyev* и *Martin*, групирани съвместно, не представляват категория, в която попада делото *Dvorski*. Делата *Croissant* и *Klimentyev* може да бъдат категоризирани като разглеждащи въпроса дали основанията за препятстване, или за ограничаване на избора на адвокат са били достатъчни. *Martin v. Estonia* не е свързано с основателността на подобни действия, а с несъобразяването с правото на жалбоподателя на защита и с правото му да не се самоуличава в контекста на обстоятелствата по случая. Този проблем е разгледан от Съда главно в рамките, поставени по делото *Salduz*. В *Martin v. Estonia* Съдът е приел, че правото на защита на жалбоподателя е било накърнено, независимо че националните съдилища са признали допуснатото нарушение на правото му на избор на адвокат и независимо от формалното изключване на самопризнанията му от доказателств

вената съвкупност. Най-съществената причина Съдът да приеме допуснатото нарушение е обстоятелството, че след като са признали нарушението на правото на защита на жалбоподателя, националните органи не са осъществили никакъв контрол с цел да гарантират отстраняването на всяко възможно негативно отражение на това нарушение върху изхода от производството. Мотивите на Съда по делото *Martin v. Estonia* не трябва да бъдат свеждани единствено до простото приложение на теста дали изходът от производството е бил негативно повлиян в резултат от незачитането на правото на жалбоподателя да си избере адвокат. Подобно ограничено възприятие неоправдано пренебрегва важно обстоятелство – признанието на националните съдилища, че правото на защита е било нарушено.

9. По делото *Dvorski* жалбоподателят нарочно е държан в неведение относно възможностите за избор на защитник, докато ангажираният от неговите родители адвокат не е допуснат до него. Когато при наличието на подобни факти съществува причина да се смята, че полицейските органи са искали да упражнят контрол върху защитата и после са получили самопризнания, използвани като доказателство от националните съдилища, без задълбочено да е изследвано твърдението за нарушаване на правото на защита на жалбоподателя, въпросът не трябва да бъде възможно ли е полицейските органи да са имали основателни и достатъчни причини или дори наложителни причини да откажат или да ограничат правото на жалбоподателя да си избере адвокат, защото Съдът изначално не бива да приема подобно незачитане на правото на защита, независимо от причините или основанията, които стоят зад него. Този случай не попада в категорията „препятстване на правото на избор“, качествено като по-малко значим въпрос – дори и когато бъде сравнен със случаите на пълен отказ да бъде осигурен достъп до адвокат.

10. На последно място, според мен Съдът трябваше да се въздържа да посочва като достоверна индикация за виновността на жалбоподателя (вж. § 104 от решението) алтернативното искане за снизходителност, отправено от неговия защитник по време на пледоариите, при което тя е поискала първоначалното самопризнание на клиента ѝ да бъде възприето като знак на искрено съжаление и разкаяние.

ОСОБЕНО МНЕНИЕ, ИЗРАЗЯВАЩО НЕСЪГЛАСИЕ С РЕШЕНИЕТО, НА СЪДИЯ ВЕХАБОВИЧ

Не мога да споделя мнението на мнозинството от Голямото отделение, че изложените от жалбоподателя факти разкриват нарушение на чл. 6, § 1 и 3 (с) от Конвенцията, според който:

„1. Всяко лице, при решаването на... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо... гледане на неговото дело... от съд...

...

3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права:

...

с) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

...“

В протокола за разпит на жалбоподателя от полицейските органи на 14 март 2007 г. е записано:

„Информиран съм за причините, по които съм задържан, за престъпленията, в извършването на които съм обвинен, за своите права, за правото да не отговарям и за правото да получа правна помощ, както и за правото да поискам членове на моето семейство да бъдат информирани за задържането ми. Избрал съм и съм упълномощил защитник от Риека – М. Р., да ме представлява в настоящото производство и се консултирах насаме с него; след консултацията с адвоката реших да дам своите обяснения“.

Жалбоподателят е завършил своето изявление по следния начин:

„Не чувствам признаци на абстиненция и не съм в състояние на криза. Представил съм своите обяснения доброволно в присъствието на своя адвокат и на окръжния прокурор. Прочетох цялото изявление и го подписвам като отговарящо на истината“.

По време на съдебното производство пред Окръжния съд – Риека, на жалбоподателя е предоставена възможност да изложи всички свои аргументи относно обстоятелствата, при които той е дал своите обяснения, и след като той е заявил, че никога не е подписвал протокола от разпита, му е предоставена пълноценна възможност да оспори истинността на своя подпис. Но събраните доказателства, а именно почерковата експертиза, категорично са потвърдили, че жалбоподателят е подписал обясненията, в които е направил самопризнания пред полицейските органи.

От друга страна, Съдът е установил, че на адвокат Г. М. е бил отказан достъп до жалбоподателя, докато последният е бил задържан в полицията, дори когато Г. М. е притежавал пълномощно, подписано от бащата на жалбоподателя.

Член 6, § 3 (с) гарантира правото на жалбоподателя да бъде представляван от адвокат по негов избор, но не от адвокат по избор на неговите родители.

Жалбоподателят е посочил, че по време на задържането му в Полицейското управление – Риека, ангажираният от родителите му адвокат Г. М. не е могъл да се свърже с него.

Видно от оплакванията на жалбоподателя, главният въпрос в настоящия случай е правото на жалбоподателя да бъде представляван от избран от него защитник и дали, като резултат от „липсата на тази възможност“, над него е надделяла принудителната обстановка и в отсъствието на качествена правна помощ той е направил самопризнания.

Нямам причина да поставям под съмнение твърдението на правителството, че на жалбоподателя е бил предоставен официален списък с адвокати от Хърватския адвокатски съвет и че от този списък той е избрал М. Р. за свой адвокат. Подобно на Голямото отделение, аз смятам, че настоящият случай не е такъв, в който полицейските органи са осигурили на жалбоподателя служебен защитник, а по-скоро такъв, при който полицейските органи са му предоставили официален списък с адвокати, от които той по собствена воля е избрал М. Р. за свой адвокат.⁴⁰

⁴⁰ По тази причина според мен е напълно неотнормосимо посочването (в § 21 от решението), че жалбоподателят се е съгласил да бъде представляван „от ад-

Напълно съм съгласен с мнозинството, че действията на полицейските органи, направили какъвто и да е контакт между жалбоподателя и Г. М. невъзможен, изначално предизвикват притеснения относно начина, по който националните власти са се справили със задържането на жалбоподателя в досъдебното производство, и внасят съмнения дали производството в неговата цялост удовлетворява изискванията за справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията.

По тези причини делото трябва ясно да бъде разграничено от основния принцип, установен по делото *Salduz*, че обичайно на обвиняемия трябва да се предостави възможност пълноценно да се възползва от услугите на адвокат по време на началния етап на полицейския разпит, който е решаващ за възможностите за защита в едно последващо наказателно производство (вж. *Salduz v. Turkey* [ГО], № 36391/02, § 52, ECHR 2008). В § 78 от решението Голямото отделение се позовава и на делото *Martin v. Estonia* (№ 35985/09, 30 май 2013 г.), по което Съдът е приел, че лице, обвинено в извършването на престъпление, което не желае да се защитава лично, трябва да има възможност да се ползва от избрана от него правна помощ.

Очевидно настоящото дело като цяло се отнася до два основни въпроса: дали изборът на жалбоподателя е бил направен свободно и без натиск от полицейските органи; и ако полицейските органи не са упражнили натиск, дали жалбоподателят е щял да бъде представяван от избран от него адвокат, или от избран от родителите му или от трето лице адвокат, дори в случай че жалбоподателят, вероятно под въздействието на високо емоционално напрежение, отново беше решил да направи самопризнания.

Съдът е приел (вж. § 81 от решението), че за разлика от *Salduz*, където на задържания обвиняем е отказан достъп до адвокат по време на полицейския разпит, настоящият казус се отнася до ситуация, в която на жалбоподателя му е осигурен достъп до адвокат при провеждането на първия му разпит, но – според неговите оплаквания – не и до избран от него адвокат. По тази причина

вокат М. Р., бивш началник на Приморско-горанската полиция“, тъй като няма доказателства М. Р. да е действал по какъвто и да е начин против интересите на жалбоподателя. М. Р. е напуснал полицията през 2000 г., а събитията са се разиграли седем години по-късно – през 2007 година.

Съдът е решил да направи преценка дали в контекста на целия процес правата на защитата са били „непоправимо засегнати“ до такава степен, че да се отразят на цялостната му справедливост.

Без да се спирам на всички подробности от този тест, смятам, че желанието на жалбоподателя да бъде представяван от избран от него адвокат е било уважавано в хода на наказателното производство срещу него. Безспорно е, че той е заменял своя защитник няколко пъти. Това, че производството срещу жалбоподателя е сериозно по своя характер, като се имат предвид обвиненията срещу него, не означава, че трябва да съществуват различни критерии за справедливост на процеса съобразно степента на сериозност на производството. Вярно е, че едно от използваните срещу жалбоподателя доказателства е направеното от него самопризнание в полицейското управление в присъствието на прокурор, но това не е било единственото доказателство срещу него. Факт е, че жалбоподателят е направил своето първо самопризнание по своя воля, при липсата на каквито и да е признаци за упражнен от полицейските органи физически или психологически натиск. Жалбоподателят е подписал дадените от него обяснения, като това е потвърдено пред националните съдилища чрез почеркова експертиза.

Щях да споделя позицията на мнозинството на Съда, че жалбоподателят е претърпял непоправими вреди, довели до нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията относно правото му на справедлив процес като цяло, ако беше доказано, че самопризнанието на жалбоподателя е направено в нарушение на чл. 3 или в отсъствието изобщо на защитник, или дори в присъствието на защитник, който той не е избрал по собствена воля; но не виждам в оплакванията на жалбоподателя подкрепа за което и да било от тези обстоятелства и намирам, че в жалбата му изцяло липсват относими аргументи.

По време на съдебното производство жалбоподателят е изложил всичките си твърдения относно обстоятелствата, при които той е дал своите обяснения, както и твърдението, че той никога не е подписвал протокола за разпит. Въпреки това заключението на почерковата експертиза категорично е потвърдило, че тъкмо жалбоподателят е подписал протокола. Следователно не може да се каже, че възраженията на жалбоподателя относно допустимостта на неговите обяснения като доказателство са били пренебрегнати от съда

(вж. за разграничение *Desde v. Turkey*, № 23909/03, § 130, 1 февруари 2011 г.).

В хода на съдебното производство жалбоподателят е разполагал с пълноценна правна помощ и съдебните състави са му предоставили реална възможност да вземе участие в производството и да изложи аргументите си относно обвиненията и всички представени доказателства; неговите твърдения са надлежно обсъдени. Трябва да се спомене, че в пледоариите пред съда жалбоподателят, чрез своя защитник, е представил самопризнанията, направени пред полицейските органи, докато М. Р. е бил негов представител, като доказателство за искрено съжаление за извършените престъпления и е изразил надежда, че това ще бъде взето предвид като смекчаващо обстоятелство при определяне на наказанието.

На следващо място, самопризнанието на жалбоподателя не е заемало централно място в повдигнатите от прокуратурата обвинения (вж. за разграничение *Magee v. the United Kingdom*, № 28135/95, § 45, ECHR 2000-VI) и съдът се е позовал на обясненията му, като ги е обсъдил в контекста на сложната съвкупност изследваните от него доказателства (сравни с *Bykov v. Russia* [ГО], № 4378/02, 10 март 2009 г.). По-конкретно, като е признал жалбоподателя за виновен, съдът се е мотивирал с показанията на множество свидетели, подложени на кръстосан разпит по време на процеса, на многобройни експертни заключения и на протоколите за оглед и за претърсване и изземване, както и на относими към случая фотографии и други веществени доказателства. В допълнение, съдът е разполагал със самопризнанията на другите подсъдими в процеса и нито жалбоподателят, нито някой от другите подсъдими не е твърдял техните (на другите двама подсъдими – б. пр.) права да са били нарушени при снемането на обясненията.

При тези обстоятелства аз се затруднявам да заключа, че процесът е бил несправедлив в неговата цялост (сравни с *O'Kane v. the United Kingdom* (решение по допустимостта), № 30550/96, 6 юли 1999 г.), защото правата на жалбоподателя са били гарантирани в достатъчна степен по време на процеса и неговите самопризнания не са били единственото, а още по-малко решаващото доказателство по делото и не поставят под съмнение неговото осъждане и постановената присъда (сравни с *Gäfgen v. Germany* [ГО], № 22978/

05, § 187, ECHR 2010, и за разграничение, *Martin*, цитирано по-горе, § 95–96).

В този контекст и съобразно принципа, че изискванията на чл. 6, § 3 следва да бъдат разглеждани като конкретни аспекти на правото на справедлив процес по чл. 6, § 1 от Конвенцията (вж. напр. *Zagorodniy v. Ukraine*, № 27004/06, § 51, 24 ноември 2011 г.), както и с оглед на изискването справедливостта на наказателното производство да бъде преценявана като цяло (вж. *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [ГО], № 26766/05 и № 22228/06, § 118, ECHR 2011 г.) намирам, че не беше доказано правото на защита на жалбоподателя да е било непоправимо засегнато или правото му на справедлив процес по чл. 6 да е било накърнено (вж. *mutatis mutandis*, *Mamaç and Others v. Turkey*, № 29486/95, 29487/95 и 29853/96, § 48, 20 април 2004 г., и *Sarikaya v. Turkey*, № 36115/97, § 67, 22 април 2004 г.; и за разграничение, *Martin*, цит. по-горе).

Чудно ми е защо, независимо че е имал много възможности за това, жалбоподателят не е предприел никакви действия срещу М. Р., ако е смятал, че представителството на този адвокат е било некачествено или противоречащо на неговата воля. В нито един момент от последвалото наказателно производство той не се е оплакал, че М. Р. не му е предоставил подходяща по своята същност правна помощ. Нито той, нито неговият нов защитник някога са подали оплакване срещу М. Р. пред компетентните органи на Хърватския адвокатски съвет и не са поискали срещу него да започне дисциплинарно производство – възможност, която те са имали пълното право да използват. Нито жалбоподателят, нито адвокатите му са предприели никакви действия в тази насока. Чудя се как при това положение той може да оспорва професионалното отношение на М. Р. по делото му.

На следващо място, на какви основания жалбоподателят твърди, че първите му обяснения, дадени в продължение на няколко часа – по време на които той в нито един момент не е отказал да предостави допълнителна информация и чиято достоверност е потвърдил, като е подписал протокола за разпит, – повдигат въпрос по Конвенцията, при положение че полицейските органи явно не са упражнили натиск върху него в нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Напълно съм съгласен с извода на Голямото отделение, че „няма основания да се смята, че върху него е упражнен натиск или че во-

лята му не е била зачетена“ (вж. решението на Голямото отделение, § 102).

Нека само за момент си представим хипотетична ситуация, в която полицейските органи са позволили на адвокат Г. М. да присъства по време на разпита на жалбоподателя. Предполагам, че в този случай оплакването на жалбоподателя би било, че избраният от него адвокат не е бил Г. М., а М. Р. и че полицейските органи или родителите му са му натрапили Г. М. за адвокат, без да зачетат волята му, която е била ясно изразена в неговите обяснения, дадени без данни за упражнен от полицейските органи натиск. По тези причини Съдът пропусна възможността да постави ясна граница между двата отчетливи периода от производството – този с М. Р. и този с Г. М. като избран от жалбоподателя адвокат, съобразно неговото оплакване. При липсата на упражнено насилие или на други относими фактори, които биха определили процеса като несправедлив в неговата цялост, оплакването на жалбоподателя е лишено от убедителни основания.

На последно място, любопитен съм да узная как в бъдеще въз основа на настоящото решение в европейските страни ще се развие практиката относно справедливостта на наказателния процес и въпроса за процесуалното представителство.

Редакционна колегия

Даниела Доковска – главен редактор
Васил Начков, Ели Христова, Ина Лулчева

Редакцията приема материали в обем, не по-голям от 20 стандартни машинописни страници (30 реда по 60 знака всеки). Ръкописи не се рецензират и не се връщат.

Изданието се разпространява **безплатно** чрез адвокатските съвети. Хонорари на адвокати не се изплащат.

Адрес на редакцията

София 1000
ул. „Калоян“ 1А
Висш адвокатски съвет
тел. 029875513, 029862861; факс 029876514
e-mail: library@vas.bg; www.vas.bg

Адрес на издателството

София 1000, пл. „Славейков“ 4
тел. 029870141, e-mail: sibi@sibi.bg
<http://www.sibi.bg>

Сибѝ издателство за правна литература